

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิง

นับแต่มีการจัดบันทึกประวัติความเป็นมาของมนุษยชาติไว้เป็นหลักฐาน มักพบว่าความคิดและการประพฤติที่มีนัยยะแสดงให้เห็นความเหนือกว่าของผู้ชาย เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงนั้นปรากฏให้เห็นได้ในเกือบทุกสังคม¹ ดังนั้นการกดขี่ผู้หญิงนั้นจึงได้เริ่มมีมาตั้งแต่ยุคสมัยเริ่มแรกของมนุษยชาติ² เป็นการให้คุณค่าแก่มนุษย์แต่ละเพศไม่ทัดเทียมกันรวมทั้งหน้าที่และความรับผิดชอบที่สังคมกำหนดให้ โดยมักให้ความสำคัญต่อกิจกรรมของผู้ชายเหนือกว่าของผู้หญิง ได้หยั่งรากลึกกลายเป็นความเชื่อและค่านิยมที่สะท้อนออกมาให้เห็นในหลายรูปแบบด้วยกัน อาทิ

1. อุดมการณ์และอุดมคติของสมาชิกในสังคมที่ย้ำให้เห็นว่าผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายในทุกบทบาทและทุกฐานะ
2. โครงสร้างสังคมที่กำหนดรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นการแบ่งแยกหน้าที่ชัดเจนระหว่างมนุษย์ทั้งสองเพศ
3. สัญลักษณ์ต่าง ๆ คำพังเพย สุภาษิต คำสอน หรือ นิทาน ที่แสดงออกให้เห็นความด้อยกว่าของผู้หญิง³

มีข้ออภิปรายซึ่งถกเถียงกันว่ามิบังจายใดเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของความไม่ทัดเทียมของบทบาทเพศ ซึ่งเกือบกลายเป็นปรากฏการณ์สากลนั้นยังหาข้อยุติไม่ได้ง่าย ๆ แต่มีข้อสันนิษฐานและหลักฐานประกอบความคิดเห็นของกลุ่มหลัก ๆ ที่อาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่หนึ่ง : บังจายทางธรรมชาติ (Nature) และชีวภาพ (Biology) ทักษะของนักคิดกลุ่มนี้มีว่า ความแตกต่างทางเพศนั้น ประการแรกถูกกำหนดขึ้นจากพื้นฐานทางธรรมชาติ ด้านสรีระหรือชีวภาพ (Sex) กล่าวคือโครงสร้างของเพศชายโดยทั่วไป เช่น กระดูก กล้ามเนื้อ แข็งแกร่งกว่าผู้หญิง ในขณะที่สภาพร่างกายของผู้หญิงอ่อนแอกว่าและผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติมากกว่า เช่น การมีประจำเดือน การตั้งครรภ์ การคลอดบุตร เลี้ยงบุตรด้วยนม เหล่านี้

¹ ภัสสร ลิมานนท์ , การศึกษาและวิเคราะห์บทบาทเพศและสถานภาพสตรี , บทความ , การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การพัฒนาสถานภาพสตรีไทย งานวิจัยและนโยบาย จัดโดย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ. ห้องประชุมสารนิเทศ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2537

² กาญจนา แก้วเทพ , บทความเรื่อง ผู้หญิงกับจิตวิทยา ใน สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม "ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ" , คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี , 2541 , หน้า 219

³ ภัสสร ลิมานนท์ , อ้างแล้ว

เป็นต้น จากความแตกต่างด้านสรีระที่ธรรมชาติกำหนดมาเป็นพื้นฐานนี้เอง ทำให้สังคมต้องจัดสรร แบ่งบทบาท กำหนดความรับผิดชอบที่สมมติขึ้นและยอมรับกันว่าเหมาะสมกับสรีระของมนุษย์แต่ละเพศ รวมทั้งสังคมเองก็คาดหวังไว้ให้แต่ละเพศประพฤติปฏิบัติตนตามแบบแผนที่สมาชิกสังคมสร้างสรรค์ขึ้น โดยกำหนดว่ากริยามารยาทแบบใดหรือการงานหรือความรับผิดชอบประเภทใดที่ผู้หญิงควรทำหรือผู้ชายควรทำ เช่น การออกศึกสงคราม ล่าสัตว์ ทำอาวุธ การปกครอง การทำพิธีกรรมทางศาสนา และกิจกรรมนอกบ้านอื่น ๆ ก็ควรจะตกเป็นหน้าที่ของผู้ชาย เพราะมีความคล่องตัวมากกว่า แข็งแรงกว่า ในทางตรงกันข้าม เนื่องจากสตรีต้องมีประจำเดือน ตั้งครรภ์ เลี้ยงลูก จึงควรต้องรับผิดชอบหน้าที่ดูแลบ้าน เตรียมอาหารอบรมเลี้ยงดูบุตรอยู่ภายในบ้าน นอกจากนี้ในหลาย ๆ สังคมมีข้อห้ามมิให้สตรีมีบทบาททางสังคมหรือทางศาสนาที่สำคัญ ๆ เพราะการมีประจำเดือนซึ่งถือเป็น "สิ่งสกปรก" และกลายเป็นข้อจำกัดทางสภาพร่างกายของสตรีนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อสืบเนื่องกันต่อไปอีกว่าผู้หญิงจะไม่สามารถทำงานหนักได้เท่ากับผู้ชาย เพราะสภาพทางกายภาพด้อยกว่า กิจกรรมหลายประเภทที่ผู้ชายเป็นผู้ปฏิบัติได้สร้างความเข้าใจและเป็นที่ยอมรับว่าผู้ชายเป็นตัวแทนของมนุษยชาติ เพราะผู้ชายเป็นผู้สร้างถาวรวัตถุและวัฒนธรรมเทคโนโลยีใหม่ให้กับสังคม ความเชื่อเช่นนี้ทำให้ผู้ชายมีความสำคัญขึ้นอีกด้านหนึ่งในฐานะเป็นผู้ดัดแปลงธรรมชาติให้กลายเป็นวัฒนธรรม⁴

กลุ่มที่สอง : โครงสร้างครอบครัว (Family Structure) นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้โยงแนวความคิดเรื่องการกำหนดบทบาทเพศเข้าไว้ด้วยกันกับสังคมวิทยาว่าด้วยครอบครัว โดยสันนิษฐานว่าโครงสร้างครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการแบ่งงานระหว่างเพศ และยังให้เกิดความไม่เสมอภาคกันในสถานภาพของผู้หญิงและผู้ชายภายในครอบครัว และความไม่ทัดเทียมกันนี้ขยายวงกว้างออกไปถึงระดับสังคม กล่าวคือ ภายในครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีขนาดเล็ก การแบ่งงานและรับผิดชอบระหว่างคู่สมรสยังทำได้ไม่เต็มที่นัก เพราะหากคนใดคนหนึ่งเกิดเจ็บป่วยหรือไม่อยู่ อีกฝ่ายหนึ่งก็จำเป็นต้องเข้าทำทดแทน ซึ่งต่างกับระบบครอบครัวขยายที่มีสมาชิกมากกว่า ทำให้การแบ่งงานระหว่างสมาชิกต่างเพศทำได้สะดวกมากกว่า โดย เองเกล (Engels) เป็นนักเขียนรุ่นแรกที่เสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของครอบครัวกับการกำหนดบทบาททางเพศและระบบการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียวว่า ภายในระบบครอบครัวขยายนั่นเมื่อมีผลผลิตส่วนเกิน สมาชิกซึ่งเป็นผู้ชายก็อาจจะได้รับส่วนแบ่งเป็นทรัพย์สินส่วนตัวขึ้น สมาชิกผู้ชายเหล่านี้ก็สามารถตั้งครอบครัวและแยกตัวเป็นอิสระ ลักษณะเช่นนี้ทำให้ความหมายของคำว่า "กิจกรรมภายในครัวเรือน" เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่

⁴ ภัตสร ลิมานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 3-4

เคยรู้จักกันในสังคมแบบชุมชนหรือคอมมูน โดยเองเกล (Engels) ได้เสนอความคิดต่อไปอีกว่า ผลผลิตส่วนเกินยังมีส่วนทำให้เกิดการจัดตำแหน่งฐานะของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อเกิดระบบการผลิตแบบใหม่ในครอบครัวเดี่ยว สามีมักจะอยู่ในฐานะของผู้ผลิตเลี้ยงดูครอบครัวและประกอบกิจกรรมนอกบ้าน สามีจึงอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าและมีอำนาจมากกว่าภรรยา ในขณะที่งานที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของภรรยา เช่น งานบ้าน การอบรมเลี้ยงดูบุตร มิได้เปิดโอกาสให้ได้เข้าไปควบคุมการผลิต ฐานะของสตรีจึงด้อยกว่าเป็นธรรมดา ทัศนะทำนองเดียวกันนี้ก็ได้รับการสนับสนุนจาก คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Mark)⁵

สตรีนิยม

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดในเรื่องตัวแบบของผู้หญิงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีปรากฏอยู่ เพื่อให้ทราบถึงวิถีคิดหรือแนวความคิดของนักคิดที่มองผู้หญิงในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งแนวคิดในเรื่องนี้ในแบบต่าง ๆ ตั้งแต่แบบดั้งเดิมที่สุดซึ่งใกล้เคียงกับแนวค่านิยมของสังคมประเพณีทั่วไป จนถึงแนวคิดสตรีนิยมที่สมัยใหม่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ถึงปัจจุบัน ซึ่งก็ได้มีนักคิดสตรีนิยมหลายคนได้แสดงจุดยืนในการทำทลายอำนาจของผู้ชายในสังคม พยายามที่จะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพให้กับผู้หญิงให้เท่าเทียมกับผู้ชาย

สตรีนิยม (Feminism) จึงหมายถึง แนวคิดในการต่อสู้ของผู้หญิงที่มีปรัชญา แนวความคิด วิธีการวิเคราะห์และวิธีการแก้ไขปัญหาของผู้หญิง โดยมีจุดเน้นร่วมกัน คือ ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นที่มาของสภาพที่เสียเปรียบของผู้หญิง ดังนั้นสังคมที่ผู้หญิงและผู้ชายมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในฐานะของมนุษย์นั้น จะต้องไม่ให้ความสำคัญต่อการเอาเพศมาเป็นเครื่องกำหนดฐานะและคุณสมบัติของสมาชิกในสังคม⁶ เป็นการเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชายซึ่งเพศที่ถูกกดขี่มักจะเป็นเพศหญิง ดังนั้นเพศหญิงจึงเป็นเพศที่ต้องเรียก

⁵ อ่างแล้ว , หน้า 4-5

⁶ กนกพร ศรีอ่อนเที่ยง , บัณฑิตที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของกลุ่มรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีในประเทศไทย , วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540 , หน้า 19

ร่องลึทธิความเสมอภาค⁷ ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมนั้นอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศในสังคม ความแตกต่างระหว่างประสบการณ์ของผู้ชายและผู้หญิง ความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่มีอยู่นั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ผู้หญิงถูกกดให้ต่ำต้องเป็นรองผู้ชาย ผู้หญิงไม่พอใจและคิดว่าควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าว⁸

แนวความคิดสตรีนิยม (Feminism) เป็นแนวความคิดโดยรวมของการเรียกร้องสิทธิที่ผู้หญิงพึงจะได้รับในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ แนวความคิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นในสังคมตะวันตก ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 โดยผลงานที่มีชื่อเสียงของ แมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) ชื่อ A Vindication of the Right of Women (1792) ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวความคิดเพื่อสิทธิสตรีโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับสถานภาพของผู้หญิงอังกฤษในสมัยศตวรรษที่ 18 จนกระทั่งถึงต้นศตวรรษที่ 20 เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) นักเขียนคนสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมที่ได้เขียนหนังสือเรื่อง A Room of One's Own (1929) ซึ่งเป็นหนังสือนวนิยายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงในห้องวาดภาพ วูล์ฟเป็นสตรีที่ลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิสตรีไม่ใช่ด้วยวิธีการรุนแรงหรือโจมตี แต่ถ้ามีโอกาส เรามักจะได้เห็นการเปรียบเทียบระหว่างลักษณะผู้หญิงและผู้ชายในนวนิยายของวูล์ฟเสมอ⁹ และนักเขียนสตรีและนักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีที่สำคัญอีกคนหนึ่ง คือ ซีมอน เดอ โบว์วัวร์ (Simone de Beauvoir) กับผลงานเรื่อง The Second Sex (1949) ที่ได้รับการยอมรับจากนักสตรีนิยมทั้งหลายว่าเป็นหนังสือที่สืบทอดความเป็นมาแห่งประวัติศาสตร์ของสตรีได้อย่างละเอียดและได้สะท้อนความคิดที่ว่าสถานภาพความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้มาจากธรรมชาติ ทักษะของสถานภาพของผู้หญิงในหนังสือเล่มดังกล่าวทำทนายให้ผู้หญิงได้ตระหนักถึง "การมีอยู่" ของตนเองในฐานะสมาชิกผู้หนึ่งของสังคมที่มีความเท่าเทียมกับผู้ชายอย่างแท้จริง นับว่าเป็นหนังสือที่จุดพลังการต่อสู้ให้ขบวนการสตรีนิยมในประเทศฝรั่งเศสช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้กลายเป็นตำราว่าด้วยการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีของขบวนการสตรีนิยมในประเทศฝรั่งเศสรวมทั้งของนักสตรีนิยมทั่วโลกนับแต่นั้นมา ต่อเนื่องมาถึงขบวนการต่อสู้เพื่อ

⁷ ภัทรพร หงษ์ทอง , การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตีระหว่างพุทธศักราช 2506-2534 , วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538 , หน้า 25

⁸ Caroline Ramazanoglu , Feminist and the Contradiction of Opression , (Routledge , 1989) , p.8 ใน ภัทรพร หงษ์ทอง , อ้างแล้ว

⁹ ม.ร.ว.กนกกาญจน์ ตะเวทีกุล , นวนิยายอิมเพรสชันนิสม์ต้นศตวรรษที่ 20 , วารสารอักษรศาสตร์ , มกราคม 2529 , หน้า 55 ใน ภัทรพร หงษ์ทอง , อ้างแล้ว

ลิตทิสตรีในอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 60 โดยมี เบ็ตตี ฟรีแดน (Betty Friedan)¹⁰ เป็นสตรีผู้นำในการประกาศความอัดอั้นคับข้องใจของสตรีชนชั้นกลางตีพิมพ์ในผลงานเรื่อง The Feminine Mystique (1963) และเป็นผู้ก่อตั้งองค์การเพื่อสตรีแห่งชาติ (National Organization for Women) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1966 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญส่วนหนึ่งขององค์การก็คือการเรียกร้องให้มีการทำแท้งอย่างถูกกฎหมายและการเรียกร้องให้ชายและหญิงได้รับเงินเดือนที่เท่าเทียมกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม สามารถแบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ได้ดังนี้¹¹

1.แนวคิดอนุรักษนิยม (Conservative view) แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่า ผู้หญิงกับผู้ชายนั้นไม่มีทางที่จะมีความเสมอภาคกันได้ นับแต่ความแตกต่างทางด้านสรีระ ตลอดถึงความสามารถทางด้านต่าง ๆ เป็นแนวความคิดที่ยอมรับความแตกต่างตามธรรมชาติ ที่ได้กำหนดไว้แล้ว แนวความคิดนี้ได้มองผู้หญิงว่าควรที่จะทำตนให้เป็นช่างทำหลัง ซึ่งการเป็นช่างทำหลังของผู้หญิงตามแนวความคิดนี้นั้นไม่ได้หมายถึงการกดขี่ทางเพศแต่อย่างใด แต่หมายถึงการที่ได้แยกแยะบทบาทและหน้าที่โดยใช้เกณฑ์ในเรื่องเพศ ผู้หญิงควรเป็นผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องของครอบครัวและงานบ้านเป็นหลัก ส่วนผู้ชายนั้นมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดของผู้ชายที่สร้างกรอบแนวความคิดขึ้นมาเพื่อให้สถานะของความเป็นหญิงนั้นตกอยู่ภายใต้สถาบันครอบครัวที่มุ่งหวังในการสืบพันธุ์ ผู้หญิงมีหน้าที่ในการมีลูกและจรรโลงเผ่าพันธุ์มนุษย์สืบต่อไป และสถาบันครอบครัวในฐานะหน่วยของการสืบพันธุ์จึงเป็นสถาบันที่รวบอำนาจไว้อย่างเด็ดขาดไม่แตกต่างไปจากโครงสร้างทางเผด็จการทางการเมืองอื่น ๆ นอกจากนั้นสถาบันครอบครัวและโครงสร้างเครือญาติยังเป็นจักรกลสำคัญในการสร้างสังคมขึ้นมาอีกด้วย การควบคุมครอบครัวจึงเปรียบเสมือนการควบคุมระบบสังคมการเมืองไปในตัว¹²

2.แนวคิดสตรีนิยมแบบเสรี (Liberal Feminism) แนวความคิดนี้มีแนวความคิดว่า ผู้หญิงควรมีสถานะที่เท่าเทียมกับผู้ชายทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย และควรมี

¹⁰ จูไรร์ตัน จันทรธำรง , แนวคิดการพัฒนาสตรี มุมมองการวิเคราะห์เชิงหญิงชาย , โครงการสตรีและเยาวชนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538 , หน้า 22

¹¹ พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตย์, การวิเคราะห์เชิงปรัชญา เรื่อง ปัญหาความเสมอภาคของสตรี , วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528, หน้า 5-15

¹² ธเนศ วงศ์ยานนาวา , " ผู้หญิงและอำนาจ : การเขียนแบบผู้ชาย " : สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม "ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ , คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2541 , หน้า 175

ความรับผิดชอบที่เท่าเทียมกันด้วย ทุกคนควรมีโอกาสในการพัฒนาความสามารถไม่ใช่ถูกจำกัดเฉพาะเพศของตนเอง ปฏิเสธแนวความคิดที่ว่าความอ่อนแอของผู้หญิงควรได้รับความคุ้มครอง แม้ว่าผู้ชายและผู้หญิงจะแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงควรถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพของตนเอง พวกนี้เชื่อว่าความเท่าเทียมหมายถึงการให้คนทุกคนไม่ว่าเพศใดมีสิทธิเสมอกันในการมีตำแหน่งหน้าที่ในสังคมตามที่ตนต้องการ เสรีภาพคือการปราศจากข้อกำหนดทางกฎหมายที่จะใช้ข้อกำหนดในเรื่องเพศของผู้หญิงเป็นข้อห้าม ควรที่ทุกคนจะแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและรัฐมีหน้าที่ในการให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน พวกนี้ไม่ได้เชื่อว่าต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมทั้งหมด เพื่อให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย และไม่ได้คิดว่าผู้หญิงทุกคนต้องได้รับ แต่เชื่อว่าบางคนอาจได้รับไปก่อน และคิดว่าการปลดปล่อยผู้หญิงก็เหมือนกับการปลดปล่อยผู้ชายด้วย เพราะผู้หญิงช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่ผู้ชายก็ควรหันกลับมาช่วยงานบ้านเพิ่มขึ้นเช่นกัน¹³

3. แนวคิดสตรีแบบมาร์กซ์ซิสต์ แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่ามูลเหตุสำคัญของปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเพศมาจากระบบเศรษฐกิจสังคม ที่นำมาซึ่งความไม่เสมอภาคและการเอารัดเอาเปรียบทางเพศ สาเหตุของปัญหาไม่ได้อยู่ที่ความเป็นผู้ชายหรือความเป็นผู้หญิงที่แตกต่างกันและนำมาซึ่งความเหนือกว่าของเพศหนึ่งต่ออีกเพศหนึ่ง การมองปัญหาในเรื่องของผู้หญิงอย่างถูกต้องนั้นจึงต้องพิจารณาถึง "ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมของผู้หญิงและผู้ชายที่มีในระบบเศรษฐกิจหรือระบบการผลิตที่ผู้ชายและผู้หญิงดำรงอยู่" และการพิจารณาลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมที่ว่านี้ จะต้องพิจารณาสองมิติ อันได้แก่ การมีความสัมพันธ์และการขาดความสัมพันธ์ทางการผลิต¹⁴ หมายถึงการที่เราต้องดูว่าผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวในระบบการผลิตในสังคมของพวกเขาในรูปแบบใด ขณะเดียวกันถ้าเราพบว่า มีเพศหนึ่งเพศใดที่ไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าว ในขณะที่อีกเพศหนึ่งมีนั้น การขาดความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้นก็จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เพศหนึ่งครอบงำเอารัดเอาเปรียบอีกเพศหนึ่ง ผู้หญิงตามแนวความคิดนี้ถูกกดขี่เนื่องจากลักษณะการมีครอบครัวแบบเก่า ซึ่งผู้หญิงถูกจำกัดจากการผลิตที่สังคมยอมรับต้องอยู่แต่ภายในบ้าน มีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวผู้หญิงเป็นเหมือนทาสรับใช้ แนวความคิดนี้เชื่อว่าระบบทุนนิยมไม่ได้ทำให้เกิดการกดขี่ผู้หญิง แต่มันช่วยเพิ่มการลดเกียรติผู้หญิง ทั้งระบบทุนนิยมและระบบชายเป็นใหญ่ทำให้เกิดระบบนี้ ความแตกต่างทางเพศมีผลต่อระบบทุนนิยมก็คือให้แรงงานราคาถูก

¹³ พรพิไล ถมังรักษ์สัตย์, การวิเคราะห์เชิงปรัชญา เรื่อง ปัญหาความเสมอภาคของสตรี, อ้างแล้ว, หน้า 55

¹⁴ ไชยยันต์ ไชยพร, ผู้หญิงกับความรู้ในประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองตะวันตก : ว่าด้วยวาทกรรมแห่งอุปสรรคความรักระหว่าง โซเฟีย กับ โซเฟีย ? ตอนที่สอง : ว่าด้วยวาทกรรมมาร์กซ์ซิสต์

แก่อุตสาหกรรม หมายถึงการที่แรงงานผู้หญิงและผู้ชายนั้นจะได้รับผลตอบแทนในการทำงานที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งที่คุณหญิงควรทำตามแนวความคิดนี้ คือการกลับไปสู่การทำงานนอกบ้านหรือมีส่วนร่วมในการผลิตของสังคม ซึ่งการให้ผู้หญิงทำงานในสังคมนี้นี้เพื่อจะได้ไม่ต้องขึ้นกับผู้ชาย แต่การที่จะทำเช่นนั้นได้นั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ คือ งานทุกอย่างที่ผู้หญิงทำอยู่ เช่น การเตรียมอาหาร การเลี้ยงเด็ก เป็นต้น ต้องเข้ามาอยู่ในการผลิตที่สังคมรับได้หมด โดยรัฐรับหน้าที่ในการเลี้ยงดูครอบครัว จัดให้มีศูนย์รับเลี้ยงเด็ก การบริการสาธารณะ เป็นต้น ทุกอย่างอยู่ในระบบสังคมนิยม ซึ่งระบบนี้เท่านั้นที่ผู้หญิงจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยไม่ต้องเป็นทาสสามี แต่การที่ให้ครอบครัวหยุดเป็นฐานทางเศรษฐกิจไม่ได้หมายความว่าลักษณะแบบนี้ของครอบครัวจะหายไปจากสังคม เพียงแต่การแต่งงานจะไม่เป็นการเข้าหุ้นส่วนในการดำเนินชีวิต โดยการช่วยกันหาทรัพย์สินสมบัติเข้าบ้านเป็นพันธมิตรทางเศรษฐกิจอีกต่อไป แต่จะเกิดจากความรู้สึกที่มีอิสระและเท่าเทียมกัน สตรีนิยมแบบมาร์กซ์ซิสต์จึงมีพื้นฐานที่แตกต่างไปจากสตรีนิยมแบบเสรีนั่นคือ สตรีนิยมไม่เพียงแต่เน้นเพียงการปราศจากการกีดกันผู้หญิงแต่เป็นการปราศจากการกีดกันทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาค ไม่ใช่ความเสมอภาคในการมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแข่งขันกันระหว่างบุคคล แต่เป็นความเสมอภาคจากการได้รับความพึงพอใจจากปัจจัยจำเป็นทางวัตถุ รัฐนั้นเป็นเครื่องมือกีดกันทางชนชั้นซึ่งในที่สุดจะสลายตัวไป - รัฐควรจัดเก็บปัจจัยการผลิตเองและรับหน้าที่ในการจัดสรรทางเศรษฐกิจแห่งครอบครัวแต่ละครอบครัว เพราะฉะนั้นในระบบนี้จึงได้มองธรรมชาติของมนุษย์ต่างไปจากสตรีนิยมแบบเสรี นั่นคือ แทนที่แต่ละคนจะแสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนตน ควรจะได้รับการศึกษาเสียใหม่โดยเฉพาะพวกผู้หญิงว่าตนควรมีจุดหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน แทนที่จะเท่ากันเนื่องจากแนวคิดนี้เห็นว่าการกีดกันผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของการกีดกันทางเศรษฐกิจ จึงปฏิเสธว่าผู้หญิงบางคนสามารถหลุดพ้นได้ในระดับบุคคล แต่เชื่อเหมือนสตรีนิยมแบบเสรีว่าการที่ผู้หญิงหลุดพ้นจะช่วยให้อายุขัยหลุดพ้นจากภาวะที่ต้องเลี้ยงครอบครัวด้วย¹⁵

4. แนวคิดของพวกสตรีหัวนิยมรุนแรง แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่ามี การกีดกันทางเพศเกิดขึ้นโดยเหตุผลทางชีววิทยาของเพศหญิง ซึ่งเป็นเพศที่ต้องให้กำเนิดเพื่อความอยู่รอดของตัวผู้หญิงจึงต้องขึ้นอยู่กับผู้ชาย เนื่องจากผู้ชายนั้นแข็งแรงกว่าและผู้หญิงนั้นอ่อนแอกว่า แนวความคิดนี้ปฏิเสธแนวความคิดแบบสตรีนิยมมาร์กซ์ซิสต์ที่ว่า ผู้หญิงถูกกีดกันเพราะอยู่ในสังคมที่มีชนชั้น และปฏิเสธแนวความคิดสตรีนิยมเสรีที่อ้างว่าพื้นฐานการกีดกันมาจากการขาดสิทธิทางกฎหมายและทางการเมืองของผู้หญิง แนวความคิดนี้อธิบายลักษณะของการกีดกันทางเพศผ่านทางชีววิทยาไม่ใช่ทางสังคมหรือเศรษฐศาสตร์ การคิดว่าการกีดกันผู้หญิงมาจากพื้น

¹⁵ พรพิไล ฅม้งรักษ์สัตว์ , อ่างแล้ว , หน้า 56

ฐานทางร่างกายนี้ ทำให้อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ในเรื่องของอำนาจที่พัฒนามาจากการมองครอบครัวในแง่ชีววิทยา และใช้เป็นแบบสำหรับการเข้าใจการกดขี่แบบอื่น เช่น การแบ่งแยกสีผิว และการแบ่งแยกชนชั้น เพราะฉะนั้นแนวความคิดนี้จึงอธิบายสตรีนิยมมาร์กซ์ซิสต์ในลักษณะกลับกัน โดยอธิบายการพัฒนาของสังคมชนชั้นจากครอบครัวในแง่ชีววิทยา แทนที่จะอธิบายการพัฒนาครอบครัวจากสังคมชนชั้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่แนวความคิดนี้เสนอ คือ การปฏิวัติทางเพศโดยการเอาชนะธรรมชาติในเรื่องของการมีลูก โดยการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยปลดปล่อยผู้หญิงโดยการคุมกำเนิดและการตั้งครรรภ์นอกมดลูก เพื่อลักษณะครอบครัวแบบชีววิทยาซึ่งผู้หญิงต้องมีลูกโดยวิธีธรรมชาติจะได้หมดไป ซึ่งเป็นการยุติการกดขี่ทางเพศได้ด้วย การมีเสรีภาพของแนวความคิดนี้หมายถึงการล้มล้างระบบบทบาททางเพศทั้งหมด เช่น การมีลูก การแต่งงาน ครอบครัว และมีการยอมรับความสัมพันธ์ทางเพศแบบต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงด้วยกัน ความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน เพราะฉะนั้นลักษณะสถาบันทางเพศที่ผู้ชายและผู้หญิงมีบทบาทก็จะหายไป และมนุษย์ก็จะกลับไปสู่ความหลากหลายทางเพศได้ ในแง่เสรีภาพจึงเป็นเสรีภาพจากการแบ่งแยกทางเพศทั้งหมด ไม่ใช่เพียงทำให้บทบาททางเพศเท่าเทียมกัน แต่เสรีภาพและความเสมอภาคตามแนวความคิดนี้ก็ค่อนข้างจำกัดทางเลือกตามบทบาทเก่าอยู่บ้าง และเสรีภาพแบบนี้หมายถึงผู้หญิงจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ให้กำเนิด เพราะการให้กำเนิดกลายเป็นหน้าที่ของสังคมโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาทดแทนในเรื่องของการตั้งครรรภ์ของผู้หญิง แนวความคิดนี้จึงเป็นแนวความคิดแบบสุดโต่งที่คิดว่าเสรีภาพได้มาโดยการล้มล้างระบบการเมือง มองระบบการเมือง การแต่งงานและครอบครัวเป็นสถาบันการเมืองที่กดขี่ผู้หญิงรวมทั้งสังคมและกฎหมาย¹⁶

5. แนวคิดสตรีแบบสังคมนิยม แนวความคิดนี้เชื่อว่าแนวความคิดทั้งแบบมาร์กซ์ซิสต์และสตรีหัวนิยมรุนแรงมีข้อบกพร่อง จึงพยายามที่จะคิดทฤษฎีที่หลีกเลี่ยงข้อบกพร่องของทั้ง 2 ฝ่าย สตรีนิยมแบบสังคมนิยมปฏิเสธสตรีนิยมหัวรุนแรงที่ว่าต้องไม่มีลูกเอง แต่ยอมรับแนวความคิดของแบบมาร์กซ์ซิสต์ที่ว่า สังคมควรเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมนิยมเพื่อเสรีภาพของผู้หญิง แต่ต้องมีสำนึกในเรื่องสตรีนิยมพัฒนาควบคู่ไปด้วยและการพัฒนาไปสู่การทำงานส่วนรวมก็ควรเป็นงานที่ดี พวกนี้คิดว่าควรแยกแยะระบบครอบครัวให้เห็นหน้าที่ที่ผู้หญิงทำ เช่น การผลิต การอบรมเลี้ยงดู เป็นต้น และคิดว่าผู้หญิงเป็นชนชั้นเดียวกับชนชั้นกรรมมาชีพซึ่งควรได้รับค่าแรงตอบแทนในการทำงาน พวกนี้สนใจความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงกับชายในเรื่องส่วนตัว และเห็นว่าอำนาจมาจาก 2 แหล่ง คือ จากตำแหน่งชนชั้นทางเศรษฐกิจ และ อำนาจที่

¹⁶ อ่างแล้ว , หน้า 56-57

มาจากเรื่องเพศ ในส่วนแรกนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของนายทุนและกรรมกรในระบบทุนนิยม ส่วนหลังนั้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายและระบบผู้ชายเป็นใหญ่ (patriarchy) จะเห็นได้ว่ามักจะมองเรื่องของอำนาจนี้เป็น 2 ส่วน แทนที่จะมองเป็นเรื่องของผู้หญิงจากความจริงทั้งหมด¹⁷

ซึ่งถ้าจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ โดยทั่วไปแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมได้มีอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทุกแห่งที่สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าและทุกหนทุกแห่งก็ดูเหมือนว่าสตรีจะตกอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าเสมอ สถานการณ์ดังกล่าวก็ได้รับการยอมรับและประท้วงไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบใดก็ตาม ในตะวันตกระยะเวลาเริ่มต้นเป็นทางการของสตรีนิยมได้เริ่มเมื่อมีการพิมพ์เผยแพร่งานเขียนประท้วงต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีขึ้นในทศวรรษของปี ค.ศ.1630 และได้ดำเนินการต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาเกือบ 150 ปี ต่อจากนั้นอีกสองศตวรรษเริ่มต้นจากปี ค.ศ.1870 จนถึงปัจจุบัน งานเขียนเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของสตรีได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับในขณะที่เป็นความพยายามของกลุ่ม โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น และขอบเขตของการวิจารณ์ก็ได้ขยายกว้างออกไป¹⁸

แต่หลักฐานเกี่ยวกับการพัฒนาการของแนวความคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมมิได้ดำเนินการมาต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่ขาดตอน เนื่องจากสตรีโดยเปรียบเทียบแล้วเป็นกลุ่มที่ไม่มีอำนาจ มีฐานะด้อยกว่า อาจถือได้ว่าเป็น “คนกลุ่มน้อย” ในสังคมตะวันตก การประท้วงของกลุ่มสตรีนิยมมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยดังกล่าว จึงเป็นลักษณะของการคุกคามและดังนั้นจึงได้รับการต่อต้านจากกลุ่มที่มีอำนาจและเป็น “คนหมู่มาก” คือ บุรุษ โอกาสที่ขบวนการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของสตรีได้ขยายขอบเขตกว้างขวางและก่อให้เกิดเป็นสมาคม ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียกร้องเสรีภาพ และการยอมรับสภาพระยะหนึ่งกับในช่วงของสิทธิอนุรักษนิยมและการปราบปรามอีกระยะเวลาหนึ่ง พัฒนาการสูงสุดอยู่ในช่วงระยะเวลาที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มนิยมเสรีภาพ (Liberationist) ในสังคมตะวันตก ซึ่งระยะแรกที่มีผลอย่างมากในทศวรรษของปี 1780-1790 และมีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นในทศวรรษของปี 1850 เป็นการรวมพลังเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการเลือกตั้งในตอนต้นของศตวรรษที่ 20 และในทศวรรษของปี 1960 และ 1970 อันเป็นการเคลื่อนไหวสมัยปัจจุบันที่มีพื้นฐานกว้างขวางและครอบคลุมหลายด้าน ในช่วงระหว่างสมัยต่าง ๆ ดังกล่าว ขบวนการสิทธิและเสรีภาพของสตรี เป็น

¹⁷ อ่างแล้ว , หน้า 58

¹⁸ สุเทพ สุนทรภัสช , ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย , ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2540 , หน้า 284

กลุ่มที่มักจะไม่เป็นที่สังเกตเนื่องจากกลุ่มที่มีอำนาจครอบงำได้ใช้ความพยายามที่จะระงับหรือขัดขวางมิให้การเคลื่อนไหวเกิดขึ้น¹⁹

อย่างไรก็ตามในช่วงของระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น ก็ได้มีการสร้างทฤษฎีสติและเสรีภาพของสตรี ทฤษฎีดังกล่าวอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นแนวความคิดทฤษฎีที่มุ่งให้ความสนใจความแตกต่างทางด้านเพศ (gender differences) อีกประเภทให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องความไม่เสมอภาคในทางเพศ (gender inequality) และประเภทที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกดขี่ทางเพศ (gender oppression) แม้ว่าทฤษฎีดังกล่าวจะมีความแตกต่างกัน แต่ปรากฏว่าแต่ละทฤษฎีก็ได้วิจารณ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและมุ่งเน้นตัวแปรต่าง ๆ เช่น ความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อำนาจ ผลประโยชน์ ความเชื่อต่าง ๆ

นักคิดเกี่ยวกับสติและเสรีภาพของสตรีร่วมสมัย ได้มีข้อเขียนในทางทฤษฎีจำนวนมากอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น และมีความหลากหลายอันเป็นการชี้ให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพทางอุดมปัญญา ซึ่ง เจสซี เบอ์นาร์ด (Jessi Bernard) ยกย่องว่าเป็น “การบรรลุสังขรณ์” ของนักคิดในแนวสตรีนิยม การขยายขอบเขตของวรรณกรรมเกี่ยวกับสตรี เป็นการรวมแนวทางของการทำทนายของกลุ่ม ซึ่งเราจะกล่าวถึงตัวอย่างที่มีลักษณะเป็น “แบบในอุดมคติ” (ideal type) ในการก่อรูปแบบของผลงานด้านอุดมปัญญาของกลุ่มดังกล่าว ทฤษฎีสติและเสรีภาพของสตรีประเภทหนึ่ง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ ที่เป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ ปัญหาในลักษณะพรรณนาความ ได้แก่ “แล้วสตรีจะเป็นอย่างไร” (what about the women ?) กับปัญหาในเชิงการอธิบาย คือ “เหตุใดสถานการณ์ที่เป็นอยู่จึงเป็นเช่นนั้น” (why is this situation as it is ?) แบบแผนจำลองของคำตอบต่อคำถามเชิงพรรณนาความ ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์สำคัญต่าง ๆ จำนวนหนึ่งที่ใช้ในการจำแนกประเภท โดยสาระสำคัญแล้ว คำตอบต่อคำถามแรก “แล้วสตรีจะเป็นอย่างไร” อาจมีได้ 3 คำตอบ คำตอบข้อแรกก็คือฐานะของสตรีภายในและประสบการณ์ของสตรีเกี่ยวกับสถานการณ์ส่วนใหญ่มีความแตกต่างจากฐานะและประสบการณ์ของบุรุษในสถานการณ์อย่างเดียวกัน โดยนัยนี้การศึกษาวิเคราะห์จึงมุ่งให้ความสนใจในรายละเอียดของความแตกต่างดังกล่าว สำหรับคำตอบต่อคำถามที่สองนั้น ก็คือตำแหน่งของสตรีในสถานการณ์ส่วนใหญ่ ไม่แต่เพียงจะมีความแตกต่างเท่านั้น แต่ยังมีอภิสิทธิ์น้อยกว่าและไม่เท่าเทียมกับบุรุษอีกด้วย เมื่อเป็นดังนั้นจุดของความสนใจในสถานการณ์ที่กล่าวแล้ว จึงอยู่ที่ธรรมชาติของความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว ส่วนคำตอบประการที่สามก็คือ สถานการณ์ของสตรีนั้น จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในแง่ของความสัมพันธ์เกี่ยวกับ

¹⁹ อ่างแล้ว , หน้า 285

อำนาจโดยตรงระหว่างบุรุษและสตรี สตรีถูกกดขี่ นั่นคือถูกจำกัดขอบเขตต้องตกอยู่ในฐานะด้อยกว่า ถูกหลอหลอม ถูกใช้ประโยชน์และถูกละเมิดโดยบุรุษ การกล่าวถึงสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งมุ่งความสนใจไปที่คุณลักษณะของการกดขี่ดังกล่าว²⁰

วิธีการจำแนกประเภทดังกล่าวข้างต้น มีหน้าที่ที่มีความสำคัญ กล่าวคือ สามารถช่วยให้เราเห็นรูปแบบไม่เพียงรูปแบบโดยทั่วไปของทฤษฎีและเสรีภาพของสตรีร่วมสมัยโดยทั่วไปเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เห็นรูปแบบของวรรณกรรมที่ขยายขอบเขตกว้างขวางออกไป ของการก่อกำเนิดของวรรณกรรมดังกล่าว

ทฤษฎีความแตกต่างทางเพศ

แม้ว่าความสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศ จะเป็นเพียงความเห็นส่วนน้อยของทฤษฎีสติและเสรีภาพของสตรีร่วมสมัย นักทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีที่มีอิทธิพลต่อทฤษฎีสติและเสรีภาพของสตรีก็เป็นพวกที่มีแนวการศึกษาในเรื่องดังกล่าว มีงานวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง ชาย/หญิง ที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสตรี

แนวความคิดหลักในวรรณกรรมร่วมสมัยเกี่ยวกับความแตกต่างในทางเพศก็คือ ชีวิตทางจิตภายในของสตรีในโครงสร้างส่วนรวมแตกต่างจากของบุรุษ พื้นฐานของค่านิยมและความสนใจ วิธีของการตัดสินใจด้านคุณค่า การสร้างมูลเหตุจูงใจด้านความสำเร็จ ลักษณะสร้างสรรค์ทางวรรณกรรม จิตนาการทางเพศ ความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ และกระบวนการด้านความสำนึกและที่เกี่ยวกับตัวเอง สตรีมีภาพพจน์และความเห็นที่แตกต่างออกไปในการสร้างความจริงในสังคม หลักสำคัญประการที่สอง ก็คือโครงสร้างส่วนรวมของความสัมพันธ์และประสบการณ์ชีวิตของสตรีมีลักษณะที่แตกต่างโดยเฉพาะ สตรีจะมีความเกี่ยวพันที่แตกต่างจากบุรุษกับผู้ที่สืบเชื้อสายทางชีววิทยาของเธอ เด็กชายและเด็กหญิงจะมีแบบแผนในการเล่นแตกต่างกัน สตรีผู้ใหญ่จะมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันกับสตรีที่เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาในฐานะนักวิชาการในลักษณะพิเศษเฉพาะ ที่จริงแล้วในชีวิตส่วนรวมของสตรีตั้งแต่สมัยที่เป็นทารกจนเติบโตเป็นผู้สาวใส มีความแตกต่างอย่างสำคัญจากบุรุษ ถ้าพิจารณาโดยรวม ๆ แล้ว วรรณกรรมที่เกี่ยวกับความแตกต่างทางด้านสำนึกและประสบการณ์ของชีวิต ได้ให้คำตอบที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะประการหนึ่งต่อคำถามที่ว่า "ทางด้านสตรีจะเป็นอย่างไร"²¹

ในการตั้งคำถามข้อที่สองว่า "เพราะเหตุใด" เป็นการชี้ให้เห็นถึงเส้นแบ่งที่สำคัญของความแตกต่าง ภายในกรอบของความสนใจต่อความแตกต่างทางเพศ ข้ออธิบายต่าง ๆ เกี่ยว

²⁰ อังแล้ว , หน้า 288

²¹ อังแล้ว , หน้า 291

กับความแตกต่างทางด้านจิตวิทยาและความสัมพันธ์ระหว่างสตรีและบุรุษในสาระสำคัญแล้ว แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ในทางชีววิทยา ทางด้านสถาบันและทางด้านจิตวิทยาสังคม

ข้ออธิบายทางชีววิทยาของความแตกต่างทางเพศ

ข้ออธิบายต่าง ๆ ทางชีววิทยาเป็นแนวความคิดในแนวนุรักษ์นิยม ที่มีอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศ โดยมักจะอ้างเหตุผลเกี่ยวกับความแตกต่างทางธรรมชาติระหว่างสองเพศ เนื่องจากเพศหญิงมีสรีระที่แตกต่างจากชายมาก จึงทำให้มีจิตใจที่แตกต่างและเหมาะสมกับบทบาทที่แตกต่างกันด้วย ความแตกต่างนั้นเริ่มมาตั้งแต่โครโมโซมและฮอร์โมนทางเพศที่ต่างกัน ผู้หญิงธรรมชาติมีโครโมโซม x สองตัว ส่วนผู้ชายธรรมชาติมีโครโมโซม x หนึ่งตัว และโครโมโซม y หนึ่งตัว มีอวัยวะสืบพันธุ์ที่ต่างกันภายนอกและมีระยะเวลาของการหลังฮอร์โมนทางเพศที่แตกต่างกัน ฝ่ายหญิงมีลักษณะเป็นรอบเดือน ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นรากฐานของทฤษฎีต่าง ๆ ว่าด้วยความแตกต่างทางจิตใจ เนื่องจากฮอร์โมนทางเพศที่เข้าสู่สมองของผู้หญิงชายต่างกัน พฤติกรรมทางเพศย่อมแตกต่างกันด้วย²²

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ได้สืบสาวความแตกต่างด้านโครงสร้างบุคลิกภาพของผู้หญิงและผู้ชายไปถึงความแตกต่างของอวัยวะเพศ และกระบวนการทางด้านการรับรู้และอารมณ์รู้สึกที่เริ่มตั้งแต่เมื่อเด็กได้ค้นพบความแตกต่างทางด้านสรีรวิทยาของตน โดยฟรอยด์ได้กล่าวว่าผู้หญิงนั้นเกิดมาต่ำต้อยเนื่องจากเหตุผลทางสรีรวิทยาหรือจะพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือความต่ำต้อยมาจากปฏิกิริยาทางจิตใจของผู้หญิงต่อสรีรวิทยา โดยเชื่อว่าปฏิกิริยาของผู้หญิงที่เกิดจากการขาดองคชาติเป็นเรื่องจริงและถูกต้อง และการที่ผู้หญิงต้องขาดองคชาติไปนั้นเป็นความเศร้าในแง่ของสรีรวิทยา²³

ข้ออธิบายทางด้านสถาบันของความแตกต่างทางเพศ

ข้ออธิบายทางด้านสถาบันเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศ มักจะเน้นหน้าที่ที่มีลักษณะแตกต่างโดยเฉพาะของสตรีของการมีและการเลี้ยงดูทารก ความรับผิดชอบในการเป็นมารดา ถือว่าเป็นการกำหนดที่สำคัญของการแบ่งงานอย่างกว้าง ๆ ที่เชื่อมโยงผู้หญิงโดยทั่วไปเข้ากับหน้าที่ของภรรยา มารดา และผู้ทำงานบ้าน เข้ากับโลกส่วนตัวของบ้านและครอบครัว ซึ่งถ้าจะเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิงทางด้านกายภาพแล้ว ในบางแง่มุมผู้หญิง

²² พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์, ปรัชญาผู้หญิง, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 3

²³ อ้างแล้ว, หน้า 8

อาจจะมีความเสียเปรียบและมีความยุ่งยากในการดำเนินชีวิตอยู่บ้าง เช่น การที่ต้องมีประจำเดือน ต้องตั้งครุภักดิ์ ต้องคลอดลูก ส่วนพลงกำลังผู้หญิงนั้นก็ย่อมอ่อนแอกว่าผู้ชาย แต่ถ้าพิจารณาในบางแง่แล้ว ผู้หญิงจะได้เปรียบผู้ชาย เช่น สามารถอดทนต่อภาวะกดดันและความเครียดได้ดีกว่า เป็นโรคบางอย่างน้อยกว่า มีอายุโดยเฉลี่ยนานกว่า และผู้หญิงได้ถูกสร้างขึ้นมาให้เป็นเพศที่สวยงาม อ่อนหวาน และทำหน้าที่เป็นเพศแม่ ส่วนชายเป็นเพศที่ต้องบึกบึน แข็งกระด้างและต้องทำหน้าที่เป็นเพศพ่อ²⁴ ส่วนในทางด้านไอคิวและความรู้ความสามารถทั้งสองเพศไม่ได้แตกต่างกัน เพียงแต่ธรรมชาติอาจสร้างให้ผู้หญิงเหมาะสมกับงานอย่างหนึ่ง ส่วนผู้ชายอาจเหมาะสมกับงานอีกอย่างหนึ่ง²⁵ และกับเหตุการณ์และประสบการณ์จำนวนหนึ่งชั่วชีวิต ซึ่งแตกต่างจากหน้าที่ต่าง ๆ ของผู้ชาย จากพื้นฐานต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้หญิงจะมีพัฒนาการตีความเกี่ยวกับความสำเร็จ ผลประโยชน์ และคุณค่าที่มีลักษณะแตกต่างเฉพาะ และมีความชำนาญที่จะเปิดความสัมพันธ์ "ความดูแลเอาใจใส่ต่อผู้อื่น" และเครือข่ายการสนับสนุนร่วมกับสตรีคนอื่น ๆ (ผู้เป็นมารดา ลูกสาว พี่สาว น้องสาว เพื่อน) ที่อยู่ในส่วนอื่น ๆ ของสังคม ถึงแม้ว่านักทฤษฎีทางด้านความแตกต่างทางด้านสถาบันจะยอมรับการแบ่งงานทางเพศว่าเป็นสิ่งจำเป็นทางสังคม แต่ก็มีนักทฤษฎีอื่น ๆ ที่ตระหนักว่า การแบ่งแยกอาณาเขตกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง อาจจะเป็นเรื่องของแบบแผนความไม่เสมอภาคกันระหว่างเพศหรือแม้แต่การกดขี่²⁶

ข้ออธิบายทางด้านจิตวิทยาสังคมเกี่ยวกับเพศ

ข้ออธิบายของจิตวิทยาสังคมเกี่ยวกับเพศ มี 2 ประเภท คือ ประเภทหนึ่งเป็นทฤษฎีปรากฏการณ์กว้าง ๆ (phenomenological theories) และประเภทที่สองเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ระเบียบสังคม (socialization theories) ทฤษฎีปรากฏการณ์เป็นทฤษฎีที่ได้ให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์เป็นแบบแผนกว้าง ๆ ของความรู้ที่เรามักมองข้ามไปเกี่ยวกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน โดยการแบ่งประเภทง่าย ๆ เกี่ยวกับความเป็นผู้ชาย ความเป็นผู้หญิง ในผลงานทางด้านปฏิสัมพันธ์และแนวความคิด เราพยายามที่จะอ้างไว้ซึ่งการจำแนกประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวเอาไว้ และในวิถีทางที่งานของส่วนรวมจะกำหนด โดยอาศัยคำนิยามเกี่ยวกับขอบเขตของ

²⁴ อำนวย ยัสโยธา, ปัญหาจริยศาสตร์เชิงวิพากษ์, ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2541, หน้า 74

²⁵ ดาด้า (นามแฝง), ทุกวันนี้มีผู้วิจัยว่าผู้ชายกับผู้หญิง ใครแข็งแรงกว่ากันหรือไม่, มติชนรายวัน, 2539, หน้า 20

²⁶ สุเทพ สุนทรภัสส์, ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย, อ่างแล้ว, หน้า 292

ความแตกต่างและกรอบทางจิตวิทยาของหญิงและชาย สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนั้นเป็นการเสริมการวิเคราะห์ทางสถาบัน โดยการสำรวจการเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวกับประสบการณ์ที่หล่อหลอมคนเราโดยทั่วไปและโดยเฉพาะเด็ก ๆ เกี่ยวกับบทบาทและขอบเขตที่แยกต่างหากออกจากกันของความเป็นผู้ชายและความเป็นผู้หญิง²⁷ ซึ่งลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิงนั้น ไม่ใช่เป็นผลที่สืบเนื่องจากทางชีววิทยา แต่มาจากการอบรมเลี้ยงดูในสังคม โดยลักษณะของการโต้ตอบทางเพศที่เหมาะสมมาจากการให้รางวัล จึงมีการทำซ้ำอีก ส่วนความประพฤติทางเพศที่ไม่เหมาะสม จะถูกลงโทษและทำให้ลดจำนวนลงจนในที่สุดหมดไป²⁸

ทฤษฎีเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคทางเพศ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคทางเพศมีหลักการที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ ประการแรก ชายและหญิงไม่เพียงแต่มีฐานะที่แตกต่างกันในสังคมเท่านั้น แต่ยังมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกันด้วย โดยเฉพาะผู้หญิงจะได้รับทรัพยากรทางวัตถุ สถานภาพทางสังคม อำนาจ และโอกาสที่จะสร้างความเป็นตัวของตัวเอง (self-actualization) น้อยกว่าผู้ชาย ซึ่งมีส่วนร่วมในฐานะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นฐานะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชั้นสังคม เชื้อชาติ อาชีพ ชาติพันธุ์ ศาสนา การศึกษา สัญชาติ และปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญ ประการที่สอง ความไม่เสมอภาคดังกล่าวมาแล้ว เป็นผลมาจากองค์กรทางสังคมไม่ใช่เกิดมาจากความแตกต่างที่สำคัญทางชีววิทยาและบุคลิกภาพระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย สำหรับหลักการสำคัญประการที่สามของทฤษฎีความไม่เสมอภาคทางเพศนั้น ก็คือ ถึงแม้ว่าปัจเจกบุคคลมนุษย์จะมีความแตกต่างกันในด้านศักยภาพและลักษณะสำคัญต่างๆ แต่ก็ไม่มีแบบแผนความแตกต่างทางธรรมชาติที่สำคัญใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างเพศ ตรงกันข้ามมนุษย์ทุกคนถูกทำให้แตกต่างกันโดยความจำเป็นที่ฝังอยู่ในส่วนลึกในการที่จะแสวงหาความเป็นอิสระในการที่จะสร้างความเป็นตัวของตัวเองให้เกิดขึ้น และการบีบคั้นที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดและโอกาสต่าง ๆ ภายในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ดังนั้น ในการกล่าวว่ามี ความไม่เสมอภาคทางเพศ จึงเท่ากับเป็นการอ้างว่าสตรีโดยสถานการณ์แล้วมีอำนาจน้อยกว่าผู้ชาย ในการที่จะตระหนักถึงความจำเป็นที่มีอยู่ร่วมกันกับผู้ชายในการที่จะเป็นตัวของตัวเอง หลักประการที่สี่ของทฤษฎีความไม่เสมอภาคทางเพศทุกทฤษฎีต่างถือว่าผู้หญิงและผู้ชายจะมีการตอบโต้ได้ง่ายและเป็นธรรมชาติต่อโครงสร้างทางสังคมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเท่าเทียมกันหรือ

²⁷ อ่างแล้ว , หน้า 292-293

²⁸ พรพิไล ฅม้งรักษ์สัตว์ , อ่างแล้ว , หน้า 13

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวยืนยันว่าเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ในแง่ที่ทฤษฎีดังกล่าวแตกต่างกันเห็นได้ชัดเจนจากทฤษฎีความแตกต่างทางเพศที่เสมอภาคของชีวิตในสังคม ซึ่งถือว่าความแตกต่างทางเพศไม่ว่าจะมีสาเหตุมาจากอะไรก็ตามมีลักษณะที่ยั่งยืน ผังลึกลงไปในบุคลิกภาพและจะเปลี่ยนแปลงได้เพียงบางส่วนเท่านั้น²⁹

ทฤษฎีสตรีทางด้านเสรีภาพ

ในทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีร่วมสมัย ทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีภาพ (liberal feminism) เป็นแนวคิดเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีสตรีที่เกี่ยวกับเสรีภาพก็แพร่กระจายอย่างกว้างขวางในขบวนการสตรีต่าง ๆ ของอเมริกาในปัจจุบัน แนวความคิดนี้จะปรากฏอยู่ในข้อเขียนเกี่ยวกับอาชีพของสตรี ความเสมอภาคในการเลี้ยงดูลูก และความจำเป็นที่จะต้องไม่มีการแบ่งแยกเพศของเด็กเล็ก นอกจากนี้ขบวนการเสรีภาพของสตรียังได้เสนอแนะนโยบายต่าง ๆ และมีถ้อยแถลงอยู่ในโปรแกรมขององค์กรที่มีอิทธิพลของสตรี อันได้แก่ องค์กรเพื่อสตรีแห่งชาติ (National Organization for Women-Now) การสนับสนุนกันและกันระหว่างขบวนการเสรีภาพของสตรีและความเชื่อกระแสหลักของอเมริกัน ช่วยให้ทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีดังกล่าวได้รับความนิยมนแพร่หลาย³⁰

ทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีภาพของสตรีในการอธิบายความไม่เสมอภาคทางเพศ ได้เริ่มต้นจากจุดที่ทฤษฎีความแตกต่างทางเพศไม่ได้ให้ความสนใจ คือ การกำหนดการแบ่งงานตามเพศ การมีอยู่ของการแบ่งแยกอาณาบริเวณที่ถือว่าเป็นสาธารณะและส่วนตัวของกิจกรรมทางสังคม การมีอาณาบริเวณแรกเป็นของผู้ชายและอาณาบริเวณหลังเป็นของผู้หญิง และการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมอย่างเป็นระบบของเด็ก ๆ เพื่อที่เด็กจะก้าวไปสู่บทบาทของผู้ใหญ่และอาณาบริเวณอย่างถูกต้องเหมาะสมกับเพศของตน โดยที่มีความแตกต่างจากนักทฤษฎีเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศ นักทฤษฎีสตรีเกี่ยวกับเสรีภาพมองไม่เห็นคุณค่าใดของอาณาบริเวณที่เป็นของส่วนตัว นอกเสียจากว่าจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก อาณาบริเวณส่วนตัวประกอบขึ้นด้วยข้อเรียกร้องอันไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีการเกรงใจ ไม่มีการตอบแทนและภาระกิจที่ประเมินค่าต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน การอบรมเลี้ยงดูลูก และการให้บริการทางด้านอารมณ์ ทางด้านการปฏิบัติทางเพศ สิ่งตอบแทนอันแท้จริงของชีวิตทางสังคม อันได้แก่ เงิน อำนาจ สถานภาพ อิศระภาพ โอกาสที่จะเจริญเติบโตและมีคุณค่าในตัวของเขา เป็นสิ่งที่จะได้พบได้ในอาณาบริเวณสาธารณะ ระบบที่สร้างข้อจำกัดสำหรับสตรีที่จะเข้า

²⁹ สุเทพ สุนทรภัสส์, ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย, อ่างแล้ว, หน้า 293-294

³⁰ อ่างแล้ว, หน้า 294

ผู้อำนวยการบริเวณดังกล่าว สร้างภาระให้เกิดแก่สตรีโดยให้มีความรับผิดชอบต่าง ๆ ในอาณาบริเวณส่วนตัว แยกสตรีออกมาให้อยู่ในบ้านเรือนส่วนตัว และกล่าวหาการที่ให้สตรีต้องมีความรับผิดชอบในอาณาบริเวณส่วนตัวว่า เป็นระบบที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเพศ³¹

เมื่อถามว่าอะไรเป็นพลังผลักดันสำคัญในระบบ นักทฤษฎีเสรีภาพสตรีได้ชี้ให้เห็นว่า ลัทธิการแบ่งแยกทางเพศ (sexism) อันเป็นอุดมการณ์ที่มีลักษณะอย่างเดียวกับลัทธิการแบ่งแยกเชื้อชาติ (racism) ซึ่งส่วนหนึ่งประกอบด้วยอคติและการเลือกปฏิบัติที่มีต่อสตรี และอีกส่วนหนึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับความแตกต่าง "ตามธรรมชาติ" ระหว่างสตรีและบุรุษที่สอดคล้องกับอุดมมุ่งหมายทางสังคมที่แตกต่างกัน ลัทธิการแบ่งแยกเพศทำให้ผู้หญิงตั้งแต่สมัยเป็นเด็กเข้าสู่บทบาทของผู้ใหญ่ และบทบาทที่ลดค่าของความเป็นมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาจากข้อจำกัด และความจำเป็นของบทบาทที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละเพศ³²

พรรณนาความที่เกี่ยวกับการที่สตรีถูกลดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในหนังสือ The Future of Marriage (1982) ของเบอร์นาร์ต ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาที่เขียนเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศตั้งแต่ พ.ศ.1940 ก่อนที่ปัญหาดังกล่าวจะกลายเป็นปัญหาที่มีความสำคัญเป็นเวลานาน หนังสือ The Future of Marriage เป็นหนังสือที่รู้จักแพร่หลายเกี่ยวกับปัญหาในเรื่องเพศ เบอร์นาร์ตได้เสนอภาพพจน์ของสถาบันการแต่งงานในแนวใหม่ การแต่งงานได้รับการพิจารณาว่า เป็นทั้งระบบวัฒนธรรมของความเชื่อและอุดมการณ์การจัดการทางด้านสถาบันเกี่ยวกับบทบาทและประตฐฐาน และเป็นประสบการณ์ของการปฏิสัมพันธ์อันมีลักษณะซับซ้อนของปัจเจกบุคคล หญิงและชายในลักษณะเดียวกันในทางวัฒนธรรมนั้น การแต่งงานได้ถูกทำให้เป็นอุดมการณ์ของจุดหมายปลายทางและแหล่งที่มาของความสำเร็จของสตรีอันเป็นลักษณะที่เกี่ยวกับบ้านเรือน เป็นความรับผิดชอบและกรอบจำกัดที่ได้รับการสรรเสริญยกย่องจากผู้ชาย โดยเฉพาะในสังคมอเมริกันแล้ว ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างสามีและภรรยา สำหรับทางด้านสถาบัน การแต่งงานให้อำนาจและความเป็นอิสระแก่ผู้ที่เป็นสามีซึ่งจริง ๆ แล้ว อาจถือเป็นหน้าที่ที่จะดำเนินการนอกเหนือไปจากเรื่องภายในครอบครัว เป็นการรวมเอาความคิดเกี่ยวกับการมีอำนาจและความเหนือกว่าในทางเพศของผู้ชายรวมกัน ทำให้เกิดเป็นอาณัติว่าผู้ที่เป็นภรรยาต้องปฏิบัติตาม ต้องพึ่งพาอาศัยไม่เห็นแก่ตัวเอง และให้ความสนใจกับกิจกรรมและงานต่าง ๆ ภายในบ้านเรือน ดังนั้นทางด้านประสบการณ์จะเห็นได้ว่าในสถาบันการแต่งงาน มีการแต่งงานอยู่ 2 ประเภท คือ การแต่งงานของผู้ชาย ซึ่งผู้ชายเชื่อว่าเขาถูกจำกัดและต้องแบกภาระ แต่ก็ปฏิบัติตามประตฐฐานต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้เกี่ยวกับ

³¹ อ้างแล้ว , หน้า 295

³² อ้างแล้ว , หน้า 295

การเป็นผู้มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และสิทธิที่จะได้รับการบริการภายในครอบครัวในทางอารมณ์และทางเพศจากภรรยา และการแต่งงานของผู้หญิง ซึ่งผู้หญิงได้รับการยืนยันเกี่ยวกับความสมหวังตามความคาดหวัง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิบัติตามอาณัติของประตฐฐานเกี่ยวกับความไร้อำนาจและต้องพึ่งพาอาศัย และมีข้อผูกพันที่จะต้องให้บริการทางครอบครัวทางด้านอารมณ์และทางเพศ และค่อย ๆ ลดความเป็นหญิงสาวที่เป็นอิสระที่มีอยู่ก่อนการแต่งงานลงไปในทุกขณะ ผลที่ปรากฏจากสถานการณ์ที่กล่าวมา จะพบได้จากข้อมูลที่ใช้วัดการเก็บกด (stress) ของมนุษย์ ได้แก่ สตรี "ที่แต่งงานแล้ว" โดยไม่คำนึงถึงว่าข้ออ้างในความสมหวังในความมุ่งหวังในชีวิตเป็นอย่างไร และผู้ชายที่ "ยังไม่ได้แต่งงาน" โดยไม่คำนึงถึงข้ออ้างเกี่ยวกับความเป็นอิสระ จะมีตัวชี้บ่งเกี่ยวกับความกดดันในระดับสูง รวมทั้งอัตราการเดินของหัวใจ ความรู้สึกวิงเวียน อากาศปวดศีรษะ หน้ามืดเป็นลม ผื่นร้ายและความกลัวที่จะเป็นโรคประสาท สำหรับสตรี "ที่แต่งงานแล้ว" ไม่ว่าจะมีความรู้สึกทางด้านที่ถูกตราบาปทางสังคม (Social stigma) มากน้อยเพียงไรก็ตาม และผู้ชาย "ที่แต่งงานแล้ว" จะเป็นผู้ที่มีตัวชี้บ่งความเครียดที่อยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการแต่งงานเป็นผลดีแก่ผู้ชายและเลวร้ายสำหรับผู้หญิง และคงจะมีผลในการลดความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน เมื่อคู่สมรสรู้สึกเป็นอิสระต่อข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสถาบันที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น ที่จะมีการเจรจาตกลงกันที่จะมีการแต่งงานชนิดที่จะสอดคล้องกับความต้องการและบุคลิกของแต่ละฝ่าย³³

ในทางทัศนะของนักทฤษฎีเสรีภาพของสตรีสังคมนอเมริกัน แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสถาบันและสิทธิต่าง ๆ ที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีอิสระภาพและความเสมอภาคมากกว่าสังคมนอื่น แต่ในอเมริกาความเสมอภาคในโอกาสได้ถูกจำกัดโดยลัทธิแบ่งแยกเชื้อชาติและการแบ่งแยกเพศ ความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ หน้าที่ สืบทอดมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบันหมดหน้าที่ความสำคัญไปแล้วและไม่มื่ออะไรเป็นเครื่องสนับสนุนค้ำจุนนอกจากประเพณีและการเลือกปฏิบัติที่ขาดเหตุผล ลัทธิการแบ่งแยกเพศ (sexism) เช่นเดียวกับลัทธิการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ (racism) บีบบังคับให้ผู้ชายและผู้หญิงต้องเข้าสู่เป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะตายตัวขาดความยืดหยุ่น ทำให้ชุมชนขาดโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากสติปัญญาที่มีอยู่ในหมู่ประชากรอย่างเต็มที่ ลดคุณค่าความสำคัญของสตรีและก่อให้เกิดการปฏิเสธต่อค่านิยมทางวัฒนธรรมและอิสระภาพต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคล โดยนัยดังกล่าวนักทฤษฎีเสรีภาพของสตรีจึงเห็นว่าสังคมนอเมริกันจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อขจัดลัทธิแบ่งแยกทางเพศ และนักทฤษฎี

³³ อ้างแล้ว , หน้า 295-296

พวกนี้ก็มีความเชื่อว่า คนส่วนใหญ่ควรจะได้รับการศึกษาเพื่อจะได้ตระหนักถึงความสมเหตุสมผลของข้อวิจารณ์ของนักทฤษฎีเสรีภาพของสตรีดังกล่าว³⁴

ในการจำกัดความไม่เสมอภาคทางเพศ นักทฤษฎีเสรีภาพของสตรีได้เสนอกลยุทธ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ พยายามที่จะใช้ช่องทางต่าง ๆ ทางการเมืองและกฎหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ให้โอกาสเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงในครอบครัว โรงเรียน ให้ข้อวิจารณ์ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ประชาชนถูกอบรมสั่งสอนให้เข้าไปสู่วาทกรรมทางเพศที่มีลักษณะจำกัดโดยเฉพาะ ตลอดจนความเพียรพยายามของปัจเจกบุคคลแต่ละคนสามารถที่จะเลือกแบบการดำรงชีวิตเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด โดยที่การเลือกนั้นจะเป็นที่ยอมรับและเคารพไม่ว่าจะเป็นภรรยาหรือสามี ผู้ประกอบอาชีพที่ยังไม่ได้แต่งงาน หรือครอบครัวที่ทั้งสองฝ่ายต้องทำงานหารายได้ มีบุตรหรือไม่มีบุตร มีคู่ครองต่างเพศหรือร่วมเพศ นักทฤษฎีเสรีภาพของสตรีเห็นอุดมการณ์ดังกล่าวว่าจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติที่มีอิสระและมีความเสมอภาคอันเป็นอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญสูงสุดในสังคมอเมริกัน³⁵

ทฤษฎีตามแนวของมาร์กซ์ร่วมสมัย

นักทฤษฎีสตรีตามแนวของมาร์กซ์ร่วมสมัยถือว่าความสัมพันธ์ทางเพศอยู่ในโครงสร้างที่เป็นพื้นฐานของระบบชั้นของสังคม โดยเฉพาะในโครงสร้างของชนชั้นสังคมในระบบทุนนิยมในปัจจุบัน จากจุดยืนทฤษฎีดังกล่าวคุณภาพของประสบการณ์ชีวิตของปัจเจกบุคคลแต่ละคนถือว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนถึง ประการแรกฐานะทางด้านชนชั้นของบุคคลนั้น และประการถัดมาเป็นการสะท้อนถึงเพศของเขา สตรีที่มีภูมิหลังแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดทางชนชั้นจะมีประสบการณ์ชีวิตร่วมกันน้อยกว่าผู้หญิงในสังคมหนึ่งที่มีประสบการณ์ชีวิตร่วมกับผู้ชายที่อยู่ในสังคมเดียวกันกับเธอ ตัวอย่างเช่น ทั้งในด้านประสบการณ์และผลประโยชน์ที่ถูกกำหนดโดยชนชั้น สตรีที่มีฐานะอยู่ในชั้นสูง จะมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อสตรีที่อยู่ในชั้นคนงานที่ยากจนและได้รับการสงเคราะห์ทางสวัสดิการ แต่ขณะเดียวกันสตรีผู้มั่งคั่งก็มีประสบการณ์ร่วมกับบุรุษที่มั่งคั่งอยู่ในชั้นสูงด้วยกัน จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวนักทฤษฎีสตรีตามแนวของมาร์กซ์ยอมรับว่า “ภายใน” ชั้นสังคมใดก็ตาม สตรีจะมีความได้เปรียบน้อยกว่าบุรุษในการที่จะเข้าถึงสิ่งอุปโภคบริโภคที่เป็นวัตถุ อำนาจ สถานภาพ และความเป็นไปได้ที่จะเป็นตัวของตัวเอง มูลเหตุของความไม่เสมอภาคดังกล่าว มีพื้นฐานจากองค์กรของระบบทุนนิยมเอง³⁶

³⁴ อ่างแล้ว , หน้า 296

³⁵ อ่างแล้ว , หน้า 296-297

³⁶ อ่างแล้ว , หน้า 301

การที่ความไม่เสมอภาคทางเพศเข้าไปฝังลึกอยู่ในระบบชั้นสังคม เห็นได้ง่ายและชัดเจนที่สุดภายในชั้นสังคมที่มีอิทธิพลครอบงำของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน คือ ชั้นชั้นกลาง บุรุษชนชั้นกลางเป็นเจ้าของทรัพยากรเกี่ยวกับการผลิตและองค์กรของการผลิตในอุตสาหกรรม การเกษตรเพื่อการพาณิชย์ และการค้าภายในและระหว่างประเทศ สตรีชนชั้นกลางไม่ได้มีทรัพย์สิน แต่ตัวพวกเธอเองเป็นทรัพย์สิน คือ เป็นภรรยาและเป็นทรัพย์สินของบุรุษชั้นกลาง เป็นการแยกตลาดและบ้านออกจากกัน³⁷ บุรุษที่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับศิลปะของการเป็นเจ้าของของสตรีชนชั้นกลางเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจและมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ในการกระบวนกรแลกเปลี่ยนที่ดำเนินอยู่ในระหว่างบุรุษและบ่อยครั้งที่สตรีเป็นเครื่องมือในการฉ้อโกงมิตรทางด้านทรัพย์สินในหมู่บุรุษ สตรีชนชั้นกลางให้กำเนิดบุตรชายและเลี้ยงดูอบรมพวกเขา ผู้ที่จะเป็นผู้สืบทอดที่เป็นทรัพยากรทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ที่เป็นบิดา นอกจากนี้สตรีชนชั้นกลางก็ยังให้บริการทางด้านอารมณ์ สังคม และทางเพศแก่บุรุษในสังคมเดียวกับเธอ ในการให้บริการต่าง ๆ ดังกล่าวสตรีจะได้รับผลตอบแทน คือ รางวัลด้วยแบบแผนการดำรงชีวิตที่หรูหราตามความเหมาะสม ในความเห็นของโรซา ลุกเซิมบรุค สตรีชนชั้นกลาง ก็คือ “กาฝากของกาฝาก”³⁸

ความไม่เสมอภาคทางเพศในชั้นของแรงงานรับจ้าง ถือได้ว่าเป็นผลที่เกิดมาจากระบบทุนนิยมและ ได้รับการตอกย้ำโดยชนชั้นนายทุน สตรีในฐานะเป็นคนงานรับจ้างซึ่งมีสถานะภาพทางสังคมต่ำ มักจะได้ค่าจ้างต่ำและเนื่องจากมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนงานที่ไม่มีความสำคัญอะไร จึงเป็นปัญหาในการรวมตัวเป็นองค์กรของตนเอง ฉะนั้นแรงงานสตรีประเภทนี้จึงทำหน้าที่เป็นแหล่งที่มาของผลกำไรที่ปราศจากการต่อต้านของชนชั้นปกครอง อย่างไรก็ตามในฐานะที่ไม่มีความสำคัญของสตรีในภาคแรงงาน ทำให้สตรีมีความสำคัญในด้านเป็นแรงงานสำรอง ซึ่งในฐานะเป็นแหล่งรวมของคนงานที่ยังคงมีอยู่ในการเลือกอีกแหล่งหนึ่ง จึงกลายเป็นการคุกคามและการหยุดยั้ง การเรียกร้องค่าแรงของสหบาลกรรมกรของผู้ชาย ในฐานะแม่บ้าน ภรรยาและมารดาสตรีได้กลายเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการแสวงหากำไรของชนชั้นกลาง ในฐานะเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการสำหรับครัวเรือนโดยไม่รู้ตัว ขณะเดียวกันก็เป็นผู้พิทักษ์ที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน ที่ทำหน้าที่สนับสนุนและซ่อนเร้นมูลค่าอันแท้จริงของการผลิตและอ้างไว้ซึ่งพลังงาน ประการสุดท้ายอย่างน้อยสำหรับนักทฤษฎีมาร์กซ์ซิสต์ ภรรยาของผู้ทำงานรับจ้างจะให้ประสบการณ์แก่คู่ครองของเธอเกี่ยวกับอำนาจส่วนบุคคลที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย อันเป็นการ

³⁷ จูโรรัตน์ จันทรธีราง , อ่างแล้ว , หน้า 25

³⁸ สุเทพ สุนทรภัสซ์ , อ่างแล้ว , หน้า 302

ทดแทนการไม่มีอำนาจของเขาในสังคม โดยนัยดังกล่าวอาจพูดได้ว่าภรรยาจะทำหน้าที่เป็น “ทาสของทาส”³⁹

ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษไม่ได้เนื่องมาจากพื้นฐานและความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ระหว่างเพศ แต่เป็นผลอันสืบเนื่องมาจากการกดขี่ของชนชั้นสังคม⁴⁰ ขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องของตัวการเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคทางด้านทรัพย์สิน แรงงานที่ถูกเอาเปรียบและความแปลกแยก จากข้อเท็จจริงที่ว่าภายในสังคมใดก็ตาม สตรีจะอยู่ในฐานะได้เปรียบน้อยกว่าบุรุษ แทนที่จะกลับกันในทัศนะของนักทฤษฎีมาร์กซ์ซิสต์ ดูเหมือนจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่มีมูลเหตุมาจากโครงสร้างโดยตรง แต่เป็นเรื่องอย่างเดียวกับที่นักทฤษฎีสตรีทางด้านเสรีภาพมีความเห็นว่า เป็นผลอันเกิดมาจากสิ่งที่หลงเหลือมาทางประวัติศาสตร์ จากการล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์บรรพกาล อย่างที่เองเกลได้กล่าวไว้ว่า ผลที่ตามมาคือทางออกของความไม่เสมอภาคทางเพศ ก็คือการทำลายการกดขี่ทางชนชั้นให้หมดไป และการทำลายการกดขี่ดังกล่าวก็โดยอาศัยการปฏิวัติ โดยรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชั้นแรงงานรวมทั้งชายและหญิง การระดมพลังของสตรีโดยตรงเพื่อต่อต้านผู้ชายถือว่าเป็นการต่อต้านการปฏิวัติ เพราะเป็นการแบ่งแยกพลังอันเป็นศักยภาพของการปฏิวัติของชนชั้นแรงงาน อันเป็นการทำลายระบบชนชั้นสังคม โดยการทำให้สิ่งที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจกลายเป็นผลประโยชน์ของชุมชน ขณะเดียวกันก็จะเป็นการปลดสังคมให้เป็นอิสระจากผลอันเกิดมาจากการเอารัดเอาเปรียบของชนชั้น นั่นก็คือ ความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันทางเพศ

ทฤษฎีการกดขี่ทางเพศ

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกดขี่ทางเพศ (gender oppression) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของสตรีว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจโดยตรงระหว่างหญิงกับชาย ซึ่งในความสัมพันธ์ดังกล่าวผู้ชายมีผลประโยชน์ที่เป็นพื้นฐานและเป็นรูปธรรมในการที่จะควบคุม ใช้ประโยชน์ ผลิตฐานะ และกดขี่สตรี ซึ่งพื้นฐานของทฤษฎีนี้มาจากปัญหาการมองความแตกต่างทางร่างกายและจิตใจระหว่างทั้งสองเพศ ความแตกต่างได้นำไปสู่การกดขี่ผู้หญิงทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มักมีแนวความคิดว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันอยู่มากทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ จึงทำให้ต้องรับบทบาทต่างกันตามความเหมาะสมของแต่ละเพศดังนี้ จึงไม่แปลกประหลาดและอยู่ดีธรรมดาอย่างใดที่จะปฏิบัติต่อบุคคลทั้งสองเพศนี้แตก

³⁹ อ้างแล้ว , หน้า 302

⁴⁰ ใจ อึ้งภากรณ์ , ยกเลิกความเป็นสัตว์มาเป็นมนุษย์กันเถิด รวมบทความเรื่องสังคมนิยมจาก น.ส.พ. ประชาธิปไตยแรงงาน , กรุงเทพฯ : กลุ่มประชาธิปไตยแรงงาน , 2542 , หน้า 35

ต่างกัน ในเมื่อธรรมชาติได้สร้างให้เขาต่างกันอย่างอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นสถานภาพสังคมที่เป็นอยู่ขณะนี้จึงเป็นสิ่งที่ตั้งงามแล้ว⁴¹ รูปแบบของการกตชี่ดังกล่าวได้ถูกบูรณาการเข้าไปสู่วิถีต่าง ๆ ของการจัดองค์กรของสังคมอย่างลึกซึ้งและครอบคลุม อันเป็นโครงสร้างรองรับพื้นฐานที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ "ปิตาธิปไตย" (patriarchy) อันเป็นระบบที่ให้อำนาจความเป็นใหญ่แก่ผู้ชาย ระบบปิตาธิปไตยไม่ได้เป็นผลสืบเนื่องโดยมิได้ตั้งใจหรือมีลักษณะเป็นรองของกลุ่มอื่น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านชีววิทยา หรือกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือบทบาททางเพศ หรือระบบชนชั้น แต่ถือว่าเป็นโครงสร้างอำนาจปฐมมูลที่ได้รับการค้ำจุนโดยเจตนารมณ์อันเข้มแข็งแน่วแน่ อันที่จริงในความเห็นของนักทฤษฎีเกี่ยวกับการกตชี่ส่วนใหญ่ ความแตกต่างทางเพศและความไม่เสมอภาคทางเพศล้วนแต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบปิตาธิปไตยทั้งสิ้น⁴²

แนวความคิดนี้มองว่าผู้หญิงเมื่อเกิดมาแล้วจะต้องถูกสั่งสอนให้ว่านอนสอนง่าย ต้องทำตัวสงบเสงี่ยม เป็นแม่บ้านแม่เรือน ผู้หญิงไม่ต้องเรียนหนังสือมากหรือจบการศึกษาสูง ๆ เพราะในวันหนึ่งก็ต้องแต่งงานมีครอบครัว มีสามี มีลูก แต่ถ้าเป็นผู้ชายต้องเรียนสูง ๆ และต้องบวชเพื่อพ่อแม่ เพื่อพ่อแม่จะได้รับส่วนบุญขึ้นสวรรค์เมื่อจากไป ผู้หญิงถูกกีดกันให้เป็นผู้ตาม ไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความสามารถมากมายในสังคม และไม่ใช่แค่นคริวเรือนเท่านั้นที่ผู้หญิงถูกกำหนด แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปผู้หญิงไม่ได้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนอีกแล้ว ต้องออกทำงานนอกบ้านที่หนักหน่วงในโรงงานอุตสาหกรรม ถูกเลือกปฏิบัติเรื่องค่าจ้างที่ต่ำสวัสดิการที่ย่ำแย่และต้องทำงานยาวนานหลายชั่วโมง บางโรงงานผู้ชายมีโอกาสพักผ่อนมากกว่าผู้หญิง บางโรงงานขับไล่แรงงานผู้หญิงที่ตั้งท้องออกจากโรงงานโดยอ้างว่าทำงานไม่เต็มที่ บางโรงงานที่มีผู้จัดการเป็นผู้ชายหรือหัวหน้างานที่เป็นผู้ชาย ได้บังคับให้คนงานผู้หญิงไปร่วมหลับนอนด้วย ถ้าไม่ยอมก็จะไล่ออกจากโรงงาน⁴³

ในขณะที่ทฤษฎีสตรีในยุคต้น ๆ ส่วนใหญ่มีจุดความสนใจอยู่ที่ความไม่เท่าเทียมกันในทางเพศ จุดยืนของทฤษฎีสตรีในปัจจุบัน คือ ความสนใจในเรื่องการกตชี่อย่างเข้มข้นและมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุม คงจะเป็นการยุติธรรมที่จะกล่าวว่าทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการกตชี่ และนวัตกรรมที่สำคัญของพัฒนาการทางทฤษฎีในวงการทฤษฎีสตรีในปัจจุบันถือเป็นผลงานของนักทฤษฎีกลุ่มดังกล่าวนี้ ผลงานทฤษฎีเกี่ยวกับการกตชี่ทางเพศได้สร้างขอบเขตที่ชัดเจนได้ขยายขอบเขตของทฤษฎีสตรีที่กว้างขวางและมีลักษณะพลวัต ในทางตรงข้ามดังจะได้เห็นต่อไป ซึ่งเราจะได้พิจารณาถึงทฤษฎีสตรีที่สำคัญ 3 ทฤษฎีที่

⁴¹ พรพิไล ถ่มรักษัษัตร์, อ้างแล้ว, หน้า 2

⁴² สุเทพ สุนทรภัสส์, อ้างแล้ว, หน้า 303

⁴³ ศรีไพร นนทรีย์กับ เสน่ห์ หงษ์ทอง, บทความเรื่องมองโลกจากมุมมองแรงงานไทย ใน สังคมนิยมและทุนนิยมในโลกปัจจุบัน โดย ใจ อึ้งภากรณ์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540, หน้า 166-167

ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องของการกดขี่ ซึ่งในแต่ละทฤษฎีก็มีลักษณะของตัวเอง ในการอธิบายเกี่ยวกับการกดขี่ ทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการกดขี่ ได้แก่ ทฤษฎีแนวการวิเคราะห์ทางจิตวิทยา (psychoanalytic feminism) ทฤษฎีสตรีก้าวหน้า (radical feminism) และทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยม (socialist feminism)

ทฤษฎีแนวจิตวิเคราะห์

นักทฤษฎีแนวจิตวิเคราะห์ในปัจจุบัน พยายามที่จะอธิบายระบบปิตาธิปไตยโดยอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์และสานุศิษย์ของเขา ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ได้กล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า ให้ภาพและเน้นความสำคัญของลักษณะพลวัตทางด้านอารมณ์ของบุคลิกภาพอารมณ์รู้สึกที่มักจะฝังอยู่ในระดับใต้สำนึกหรือไร้สำนึกของจิต ทฤษฎีดังกล่าวยังได้เน้นความสำคัญของวัยทารกและวัยเด็ก ในการที่จะก่อให้เกิดรูปแบบทางด้านอารมณ์รู้สึกดังกล่าว ในความเพียรพยายามที่จะนำเอาทฤษฎีจิตวิทยาตามแนวของฟรอยด์มาประยุกต์ใช้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้นำข้อสรุปพื้นฐานของฟรอยด์มาทบทวนใหม่ เพราะตัวของฟรอยด์เองก็มีลักษณะของปิตาธิปไตยเอง เขาได้ยอมรับความแตกต่างทางเพศและความไม่เสมอภาคทางเพศ แต่ไม่ยอมรับเรื่องการกดขี่ทางเพศ ผู้หญิงในทัศนะของฟรอยด์เป็นมนุษย์ประเภทที่สอง ผู้หญิงนั้นมีความด้อยกว่าทางสรีระ ซึ่งความด้อยกว่าทางสรีระนั้นมีผลต่อจิตใจและมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาททางเพศของผู้หญิงให้มีลักษณะจำเพาะและอยู่ภายใต้ผู้ชาย⁴⁴ ซึ่งผู้หญิงนั้นก็มีธรรมชาติทางจิตเหมาะสมกับชีวิตที่มีความสำคัญน้อยกว่าผู้ชาย⁴⁵ ดังนั้นนักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องดำเนินตามแนวทางที่บ่งชี้โดยปริยายโดยทฤษฎีของฟรอยด์ ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศโดยเฉพาะ

นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ทำการศึกษาวเคราะห์โดยอาศัยรูปแบบของระบบปิตาธิปไตย เช่นเดียวกับนักทฤษฎีเกี่ยวกับการกดขี่ นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์หมองเห็นระบบปิตาธิปไตยว่าเป็นระบบที่ผู้ชายนำเอาผู้หญิงมาไว้ใต้การควบคุม อันเป็นระบบสากล มีการจัดองค์กรทางสังคมครอบคลุมกว้างขวาง มีความยั่งยืนทุกหนแห่งและทุกกาลสมัย และดำรงอยู่ได้โดยการเอาชนะการทำลายที่มีอยู่เป็นระยะ ๆ สิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของทฤษฎีสตรีเชิงจิตวิเคราะห์ ก็คือทัศนะที่ว่าระบบปิตาธิปไตยเป็นระบบที่ผู้ชายทุกคนในการกระทำประจำวันของปัจเจกบุคคล ได้ช่วยกันอย่างต่อเนื่องและแข็งขันเพื่อให้ระบบมีอยู่และดำรงอยู่ สตรีอาจมีการต่อต้านเป็นครั้งคราวแต่ก็พบว่าส่วนใหญ่ต้องทำตาม หรือไม่ก็มีการกระทำในลักษณะที่เป็นการณ์สนับสนุนอยู่ภายใต้

⁴⁴ สุเทพ สุนทรภัสส์, อ้างแล้ว, หน้า 304

⁴⁵ พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์, อ้างแล้ว, หน้า 16

ได้อำนาจการควบคุมของพวกเขา ปัญหาที่นักทฤษฎีเชิงจิตวิเคราะห์ที่ต้องการที่จะหาคำตอบก็คือ เหตุใดผู้ชายทุกคนทุกแห่งจึงพยายามอย่างเข้มแข็งและไม่ลดละในการที่จะธำรงไว้ซึ่งระบบปิตาธิปไตย แต่เหตุใดจึงไม่มีการต่อต้านของสตรี⁴⁶

ในการค้นหาคำตอบต่อปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้รวบรวมเข้าสู่ข้อโต้แย้งที่ว่า จากการคิดคำนวณของระบบการรับรู้ของผู้ชายเกี่ยวกับประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้ได้ในทางปฏิบัติ และเห็นว่าคุ้มกับการที่ผู้ชายทุกคนจะสนับสนุนการระดมพลังทางด้านการรับรู้ คงจะเป็นแหล่งที่มาของพลังอันเข้มแข็งที่ผู้ชายลงแรงในการค้ำจุนระบบปิตาธิปไตย โดยเฉพาะในแง่ของความสามารถของมนุษย์ที่จะโต้แย้งและทบทวนความคิดของผู้ชาย อาจจะไม่แน่ใจนักว่าระบบปิตาธิปไตยจะมีคุณค่าแก่พวกของตนเองโดยไม่มีเงื่อนไข ทุกหนทุกแห่ง ข้อโต้แย้งที่มีพื้นฐานทางด้านการแสวงหาของการรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนตน ก็เท่ากับเป็นการเสนอแนะว่า ผู้หญิงก็คงจะมีการรวมกันอย่างแข็งขันในการที่จะต่อต้านระบบปิตาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้หันไปหาด้านที่เกี่ยวกับจิต (psycho) ที่นักจิตวิทยาตามแนวของ فروยด์ได้ชี้ให้เห็นชัด นั่นก็คือในส่วนที่เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในด้านที่เกี่ยวกับความต้องการหรือความกลัวต่าง ๆ ทั้งที่มีความสำคัญเป็นบางส่วนและไม่มีความสำคัญเลย รวมทั้งจากจิตประสาทและพยาธิด้วย ในการค้นหาพลังที่สนับสนุนปิตาธิปไตย นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้พบข้ออธิบายที่เป็นไปได้ 2 ประการ เกี่ยวกับเรื่องของอำนาจครอบงำของบุรุษที่มีอยู่เหนือสตรี นั่นก็คือความกลัวตายและภาวะแวดล้อมทางสังคม-อารมณ์รู้สึกที่ก่อให้เกิดรูปแบบบุคลิกภาพของเด็กขึ้นมา⁴⁷

เกี่ยวกับการกลัวความตาย อันได้แก่ การที่ลักษณะปัจเจกบุคคลของคน ๆ หนึ่งจะดับสูญไป ได้รับการพิจารณาในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ว่าเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ ที่คนในทุกคนทุกแห่ง ณ เวลาหนึ่งจะต้องเผชิญและในการเผชิญหน้า (กับความตาย) ก็ จะเกิดสะพึงกลัว นักทฤษฎีสตรีที่พัฒนาแนวความคิดในการวิเคราะห์นี้ขึ้นมา ได้โต้แย้งว่า เนื่องจากสตรีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการให้กำเนิดและเลี้ยงดูชีวิตที่เกิดขึ้นมาใหม่ โดยปรกติ แล้วจะได้รับรับการบีบคั้นน้อยกว่าผู้ชาย ในการที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับการตายของตัวเอง แต่สำหรับผู้ชายจะมีปฏิกิริยาตอบโต้ด้วยความสะพึงกลัวที่ว่า ลักษณะปัจเจกบุคคลจะสูญสิ้นไป และมีการยอมรับการป้องกันหรือปกป้องต่างๆ ซึ่งเป็นทางนำไปสู่การที่จะต้องใช้อำนาจเหนือสตรี⁴⁸

⁴⁶ สุเทพ สุนทรภัสส์ช , อ่างแล้ว , หน้า 304-305

⁴⁷ อ่างแล้ว , หน้า 305

⁴⁸ อ่างแล้ว , หน้า 306

ผู้ชายจะถูกกระตุ้นให้ผลิตสิ่งต่าง ๆ ที่จะยืนยงอยู่ต่อไปหลังจากที่พวกตนได้สูญสิ้นไปแล้ว สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้แก่ ศิลปะและสถาปัตยกรรม ทรัพย์สินและอาวุธ วิทยาศาสตร์และศาสนา สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ชายสร้างขึ้นดังกล่าวจึงกลายเป็นแหล่งที่ผู้ชายจะมีอำนาจเหนือผู้หญิง (และเหนือกันและกันเอง) นอกจากนี้ผู้ชายยังถูกผลักดันจากแรงริษยาของผู้หญิงในด้านบทบาทของการให้กำเนิด ส่วนหนึ่งจากความต้องการอย่างมากที่จะมีชีวิตที่ยั่งยืนตลอดไป โดยผ่านทางทารกที่เกิดมาโดยพยายามที่จะควบคุมกระบวนการให้กำเนิดเสียเอง ผู้ชายจะอ้างว่าเป็นเจ้าของผู้หญิงพยายามที่จะควบคุมร่างกายของผู้หญิง อ้างสิทธิโดยอาศัยประตูดฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความชอบธรรมและความเป็นบิดาของผลผลิต อันเกิดมารากร่างกายที่เขาอ้างความเป็นเจ้าของ ก็คือ ลูก ๆ ประการสุดท้าย โดยการผลักดันของความกลัวผู้ชายพยายามที่จะแยกตัวออกมาจากทุกสิ่งทุกอย่างที่เตือนให้เขารู้เกี่ยวกับความไม่เป็นอมตะของร่างกายของเขา คือ การเกิด ธรรมชาติ เรื่องเพศ ร่างกายที่เป็นมนุษย์และหน้าที่ต่าง ๆ ของมัน และจากผู้หญิง ซึ่งในความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาทำให้ผู้ชายได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของทุกสิ่งทุกอย่างรวมกัน ด้านต่าง ๆ ทุกด้านของความเป็นอยู่ดังกล่าวจะต้องได้รับการปฏิเสธ สกัดกั้น และควบคุม ในขณะที่ผู้ชายพยายามที่จะแยกตัวออกมาปฏิเสธ ปิดกั้น ความไม่เป็นอมตะ (คือการที่จะต้องตาย) ของตัวเองและผู้หญิง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งต้องห้ามต่าง ๆ ดังกล่าว ก็จะต้องได้รับการปฏิบัติในฐานะ “คนอื่น” คือ เป็นผู้ที่จะต้องกลัว หลีกเลี่ยง ควบคุม⁴⁹

หลักสำคัญประการที่สองของทฤษฎีเชิงจิตวิเคราะห์ มีจุดความสนใจอยู่ที่พัฒนาการในระยะเริ่มแรกของเด็ก และจากข้อเท็จจริงที่ว่าในทุกสังคมทารกและเด็กจะมีประสบการณ์ในพัฒนาการเริ่มแรกที่สำคัญที่สุดที่มีลักษณะปิด อย่างไม่ขาดตอนและใกล้ชิดกับผู้หญิง มารดา หรือผู้ทำหน้าที่แทนมารดา ในตอนที่เป็นทารกและเด็กอันเป็นระยะที่ขาดตอน แม้แต่ภาษาที่จะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เข้าใจประสบการณ์ ปัจจุบันบุคคลจะมีประสบการณ์ในระยะแรก ๆ ของพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของตน ในรูปที่เป็นความแปรปรวนของอารมณ์ความรู้สึกพื้นฐาน อันได้แก่ ความกลัว ความรัก ความเกลียดชัง ความริษยา ความโกรธ ความสูญเสียและความปรารถนา ผลที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในระยะต้น ๆ ดังกล่าวเหล่านี้ ยังคงค้างอยู่ในตัวของมนุษย์เราตลอดเวลา ในรูปของ “ความทรงจำเกี่ยวกับความรู้สึก” (feeling memories) ซึ่งมีศักยภาพแต่ว่าไร้สำนึก ประสบการณ์ที่คงเหลือตกค้างอยู่ดังกล่าว ก็คือ กลุ่มความรู้สึกขัดแย้งที่ฝังลึกเกี่ยวกับผู้หญิง/มารดา/ผู้ให้การเลี้ยงดู อันได้แก่ ความรู้สึกเกี่ยวกับความต้องการ

⁴⁹ อ้างแล้ว , หน้า 306

การพึ่งพา ความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของ แต่ขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกกลัวและโกรธแค้นในความสามารถของผู้หญิงที่จะทำให้เจตนารมณ์ของเราสลายไป⁵⁰

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเด็กผู้ชายกับผู้ที่เป็บิดา มีลักษณะเป็นครั้งเป็นคราว มีความสำคัญเป็นรองและมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์น้อยกว่า ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกเด็กผู้ชายจะเติบโตขึ้นมาในวัฒนธรรมที่ทำให้คุณค่าทางบวกแก่ความเป็นผู้ชาย และคุณค่าในทางลบของความเป็นผู้หญิง และจะค่อย ๆ ตระหนักถึงเอกลักษณ์ของความเป็นชายของตัวเองเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ ในที่สุดก็บรรลุถึงการแยกเอกลักษณ์ออกจากสตรี/มารดาอย่างรวดเร็ว และโดยสิ้นเชิง ความต้องการ ความรัก ความเกลียด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะเป็นพลังกระตุ้นของผู้ชายที่จะแสวงหาผู้หญิงสำหรับตัวเขาเอง ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการทางอารมณ์ของเขา แต่ขณะเดียวกันก็ต้องพึ่งพาและอยู่ภายใต้การควบคุมของเขา สำหรับเด็กผู้หญิงในวัฒนธรรมการลดคุณค่าของสตรี เด็กผู้หญิงจะเติบโตขึ้นมาด้วยความรู้สึกขัดแย้งที่ฝังลึกเกี่ยวกับตัวของเธอเอง และเกี่ยวกับผู้หญิง/มารดา และความรู้สึกขัดแย้งดังกล่าวจะทำให้ศักยภาพของเธอที่จะก่อให้เกิดการรวมตัวเพื่อต่อต้านการที่สตรีมีฐานะด้อยกว่าในสังคมหมดสิ้นไป ตรงข้ามเด็กผู้หญิงจะพยายามหาทางออกให้กับอารมณ์ที่ตกค้างมาจนถึงวัยผู้ใหญ่ของเธอ โดยอาศัยความดึงดูดใจทางเพศ และความผูกพันกับผู้ชาย ความต้องการทางด้านอารมณ์และการที่ต้องพึ่งพาผู้หญิงอื่น ๆ ได้แก่ พี่สาว น้องสาว มารดา เพื่อนหญิง และโดยอาศัยความเป็นมารดาหันกลับไปสร้างความสัมพันธ์ในระยะเริ่มแรกระหว่างทารกกับมารดาอย่างเดิม⁵¹

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า นักทฤษฎีเชิงจิตวิเคราะห์ได้อธิบายเกี่ยวกับการกตขี้ผู้หญิง ในแง่ของความต้องการที่ฝังลึกของผู้ชายที่ต้องการที่จะควบคุมผู้หญิง อันเป็นแรงผลักดันที่มีลักษณะเกือบจะเป็นสากลของจิตประสาทของผู้ชาย ที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ความกลัวตายและความรู้สึก ความขัดแย้งที่มีต่อมารดาผู้เลี้ยงดูตนมา สำหรับสตรีถ้าไม่มีลักษณะทางจิตประสาทดังกล่าว ก็มีลักษณะทางจิตประสาทอื่นมาเสริม แต่จะเป็นกรณีใดก็ตามผู้หญิงในทางจิตวิทยาจะถูกปล่อยไว้โดยไม่มีพลังใด ๆ สำหรับการต่อต้านอำนาจในการครอบงำ มีหลักฐานจากคลินิคจิตแพทย์ส่วนใหญ่ที่สนับสนุนข้อโต้แย้งที่ว่าลักษณะทางจิตประสาทต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไป อย่างน้อยก็ในสังคมตะวันตก แต่ทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวในการขีดเส้นตรงจากอารมณ์ความรู้สึกมนุษย์อันมีลักษณะเป็นสากลไปจนถึงการกตขี้สตรีอันเป็นสากล ก็ไม่สามารถที่จะค้นหาการจัดการทางสังคมต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงใกล้ชิดระหว่างอารมณ์รู้สึกกับการกตขี้ได้ และไม่สามารถที่จะเสนอแนะแนวทางของสังคม

⁵⁰ อ้างแล้ว , หน้า 307

⁵¹ อ้างแล้ว , หน้า 308

ความแตกต่างทางด้านอารมณ์รู้สึก การจัดการทางสังคมหรือแม้แต่การกดขี่ได้ ยิ่งกว่านั้นนักทฤษฎีสตรีเชิงจิตวิเคราะห์ได้เสนออุทธรณ์บางประการสำหรับการเปลี่ยนแปลง นอกเสียจากว่าเราจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเลี้ยงดูเด็กเสียใหม่ ดังนั้นทฤษฎีดังกล่าวจึงทำให้เรามีความคิดและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับรากเหง้าของการกดขี่ทางเพศ แต่จำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่ลึกซึ้งต่าง ๆ ทางด้านสังคมวิทยาและการเปลี่ยนแปลง⁵²

ทฤษฎีสตรีแนวหน้า

จุดความสนใจที่สำคัญของทฤษฎีสตรีก้าวหน้า (radical feminism) คือ การเน้นคุณค่าของสตรีอย่างมาก และส่วนหนึ่งของการเน้นคุณค่าดังกล่าว ก็คือ ความรู้สึกสลดใจและโกรธแค้นต่อการกดขี่ นักทฤษฎีก้าวหน้าได้ยืนยันถึงความมีคุณค่าของสตรีเพื่อล้มล้างระบบสากลของการลดค่าของสตรีให้น้อยลง นักทฤษฎีพวกนี้ได้แสดงความโกรธแค้นต่อการกดขี่สตรี โดยการเสนอรายละเอียดอันน่าตื่นตระหนกต่อความผิดต่าง ๆ ที่กระทำต่อสตรีทั่วโลก ในการผสมผสานของความรู้สึกระหว่างความรักและความเกลียดชัง นักทฤษฎีสตรีก้าวหน้ามีหลักการลักษณะคล้ายคลึงกับหลักของกลุ่มเชื้อชาติและชาติพันธุ์ที่ว่า "สีดำคือความสวยงาม" (black is beautiful) อันเป็นการอ้างของคนอเมริกันผิวดำหรือรายละเอียดอันเป็น "ประจักษ์พยาน" ของการกดขี่จากชนเชื้อสายยิว เมื่อได้สำรวจการเรียกร้องของนักทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้าเพื่อและในนามของสตรี เราจะเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับจุดยืนของนักทฤษฎีดังกล่าวเกี่ยวกับองค์กรทางสังคม การกดขี่ทางเพศและกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง⁵³

นักทฤษฎีก้าวหน้า เห็นว่าทุกสังคมจะถูกกำหนดโดยการกดขี่ในทุกสถาบัน จะเป็นระบบที่มีคนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจครอบงำคนกลุ่มหนึ่ง และโครงสร้างพื้นฐานที่สุดของสังคมในรูปแบบของระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือการจำแนกประเภทที่ครอบคลุมของมนุษย์ เราจะมองในรูปแบบของการมีอำนาจเหนือและอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำอย่างต่อเนื่อง ระหว่างชนชั้นสังคม วรรณะ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และกลุ่มศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งการจำแนกประเภททางด้านอายุและเพศ ในบรรดาระบบการมีอำนาจครอบงำและอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำดังกล่าว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของการกดขี่ที่สำคัญที่สุด ก็คือ เพศ ซึ่งได้แก่ระบบปิตาธิปไตย ในระบบปิตาธิปไตยนั้นร่างกายของผู้หญิงเป็นรากฐานทางด้านวัตถุในการให้กำเนิดและการอบรมเลี้ยงดูมนุษย์ ในขณะที่ผู้ชายควบคุมกลไกในการให้กำเนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติและอารมณ์

⁵² อ้างแล้ว , หน้า 308

⁵³ อ้างแล้ว , หน้า 308-309

ความรู้สึก⁵⁴ ระบบดังกล่าวไม่เป็นแต่เพียงโครงสร้างอำนาจครอบงำและการอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำระบบแรกในประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังคงเป็นระบบที่ครอบคลุมกว้างขวางและคงทนมากที่สุดของความไม่เสมอภาค อันเป็นต้นแบบพื้นฐานทางสังคมของอำนาจครอบงำ โดย การมีส่วนร่วมในระบบปีตารีปติย์ ผู้ชายได้เรียนรู้เกี่ยวกับการที่จะควบคุมมนุษย์คนอื่น ๆ ในการที่จะเห็นว่าคนอื่น ๆ ไม่ใช่มนุษย์ เพื่อที่จะเอาเข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมของตน ภายในระบบปีตารีปติย์ผู้ชายจะเล็งเห็นและผู้หญิงจะเรียนรู้ว่าการตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำเป็นอย่างไร ระบบปีตารีปติย์ก่อให้เกิดความรู้สึกผิดและการระงับยับยั้ง ความพอใจที่ทำให้คนอื่นเจ็บปวด และได้รับความเจ็บปวด การจัดการคนอื่น ๆ และการยอมรับเกี่ยวกับตัวเอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ผู้ชายและผู้หญิงไปสู่รูปแบบของทรราชย์อื่น ๆ อีก ในทัศนะของนักทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้า ระบบปีตารีปติย์เป็นโครงสร้างของความไม่เสมอภาคเท่าเทียมทางสังคมที่มีผู้สังเกตเห็นน้อยที่สุด หากแต่มีความสำคัญมากที่สุด⁵⁵ นักทฤษฎีแนวหน้านั้นได้มองว่าการกดขี่สตรีนั้นมีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางชีวภาพในการเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร ร่างกายของผู้หญิงเป็นฐานวัตถุในการให้กำเนิดและการอบรมเลี้ยงดูมนุษย์ ในขณะที่ผู้ชายควบคุมกลไกในการให้กำเนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติและอารมณ์ความรู้สึกเรื่องเพศของผู้หญิงผ่านสถาบันการแต่งงานและสถาบันครอบครัวในระบบปีตารีปติย์⁵⁶

สิ่งที่ถือว่ามีสำคัญในการวิเคราะห์ของทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้า ก็คือ ภาพพจน์เกี่ยวกับระบบปีตารีปติย์ ในฐานะที่เป็นความรุนแรงที่กระทำโดยฝ่ายชายและองค์กรที่ผู้ชายมีอำนาจครอบงำต่อผู้หญิง ความรุนแรงดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ในรูปแบบของการทารุณร่างกายที่ปรากฏชัด อาจจะปรากฏซ่อนเร้นอยู่ในการกระทำที่มีลักษณะซับซ้อนของการเอารัดเอาเปรียบและการควบคุม ดังจะเห็นได้จากการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ในแบบนิยมในการแต่งกายและความงามในอุดมการณ์ทรัพย์สินของความเป็นมารดา ระบบการมีคู่ครองเพียงคนเดียว การครองตัวเป็นผู้บริสุทธิ์และการล่าสอนทางเพศ การลวนลามทางเพศในสถานที่ทำงาน การบำบัดทางจิตประสาท ความรุนแรงจะมีอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีคนกลุ่มหนึ่งมีการควบคุมโอกาสในชีวิต สภาพแวดล้อมการกระทำและการรับรู้ของคนอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อประโยชน์ของตนเอง อย่างในกรณีของผู้ชายควบคุมผู้หญิง

แต่ในความรุนแรงในรูปแบบของทารุณกรรมทางร่างกาย ก็ถือได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญของทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้าในการเชื่อมโยงระบบปีตารีปติย์กับความรุนแรง การข่มขืน การ

⁵⁴ จูไรต์นั้ จันทรธำรง, อ่างแล้ว, หน้า 25

⁵⁵ สุเทพ สุนทรภาศ์ช, อ่างแล้ว, หน้า 309

⁵⁶ จูไรต์นั้ จันทรธำรง, อ่างแล้ว, หน้า 25

ละเมิดทางเพศ การเป็นทาสทางเพศในกรณีของการถูกบังคับให้เป็นโสเภณี การละเมิดใน
 คู่สมรส เพศสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องร่วมสายโลหิต การละเมิดทางเพศต่อเด็ก วรรณกรรมลามก
 เกี่ยวกับการทารุณกรรมทางเพศ ที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเผา
 แม่มด การใช้ก้อนหินขว้างหญิงที่มีชู้ บังคับให้หญิงหม้ายฆ่าตัวตายตามสามีของฮินดู โดย
 การมองผ่านทัศนคติของนักทฤษฎีแนวก้าวหน้า เราจะได้ภาพพจน์ของสตรีที่ถูกเชือดเฉือนเลือด
 ไทรมร่างกาย ในฐานะที่เป็นตัวแทนของการกระทำทารุณกรรมของระบบปิตาธิปไตยต่อผู้หญิง
 ระบบปิตาธิปไตยได้กลายเป็นรูปแบบทางสังคมที่เกือบมีลักษณะเป็นสากล ก็ด้วยเหตุที่ผู้ชาย
 สามารถควบคุมแหล่งที่มาของกำลังพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ก็คือ พละกำลัง (physical power) ที่
 จะนำมาใช้ในการควบคุม ทัศนคติที่ระบบปิตาธิปไตยเป็นปึกแผ่นแล้วแหล่งที่มาของอำนาจอื่น ๆ
 อันได้แก่ เศรษฐกิจ อุดมการณ์ กฎหมาย และอารมณ์รู้สึก ก็อาจจะระดมมาเพื่อสนับสนุน
 ระบบ แต่อย่างไรก็ตามความรุนแรงทางกายภาพ ก็ยังคงถือว่าเป็นเครื่องป้องกันแนวสุดท้าย
 และในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ความรุนแรงได้ถูกใช้ครั้งแล้วครั้งเล่า ใน
 การให้ความคุ้มครองป้องกันระบบปิตาธิปไตย ในการต่อต้านสตรีในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลและ
 กลุ่ม⁵⁷

การที่ผู้ชายสร้างระบบปิตาธิปไตยขึ้นมาและพยายามที่จะรักษาไว้ มิได้หมายความว่าผู้
 ชายมีทรัพยากรที่จะกระทำการดังกล่าว แต่เป็นเพราะผู้ชายมีผลประโยชน์อันแท้จริงในการที่จะ
 ใช้เป็นเครื่องมือให้ผู้หญิงปฏิบัติตาม อย่างน้อยผู้หญิงก็เป็นเครื่องช่วยที่มีประสิทธิผลในการ
 ตอบสนองความต้องการทางเพศของฝ่ายชาย นอกจากนี้แล้ว ร่างกายของผู้หญิงยังเป็นสิ่งที่มี
 ความจำเป็นในการที่จะให้กำเนิดทารก ซึ่งตอบสนองความต้องการในทางปฏิบัติ รวมทั้งอย่าง
 ที่นักจิตวิเคราะห์ได้ชี้ให้เห็นถึงความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ชาย ผู้หญิงยังเป็นแรงงานที่มี
 ประโยชน์ อย่างที่นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ได้ชี้ให้เห็น ยิ่งกว่านั้นผู้หญิงก็อาจจะเป็นเครื่องประดับ
 สถานภาพและอำนาจของผู้ชายด้วย ในฐานะที่เป็นเพื่อนที่อยู่ในการควบคุมของเด็กและทาง
 ด้านอารมณ์ และเครื่องคุ้มกันที่ให้การสนับสนุนความรู้สึกในสำคัญในฐานะเป็นแกนของสังคม
 ของผู้ชายอยู่ตลอดเวลา หน้าที่ต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อสตรี หมายถึงว่า ทุกหนทุกแห่งผู้ชาย
 จะพยายามให้ผู้หญิงอยู่ในฐานะของผู้ตามอยู่ตลอดเวลา แต่ความแตกต่างด้านภาวะแวดล้อม
 ของสังคม ก่อให้เกิดลำดับชั้นของหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นจึงก่อให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ กัน
 ของระบบปิตาธิปไตยในวัฒนธรรมต่าง ๆ นักทฤษฎีแนวก้าวหน้าต่างจากนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์

⁵⁷ สุเทพ สุนทรเกสัช , อ้างแล้ว , หน้า 310

ตรงที่ได้ให้ข้ออธิบายแก่เราทั้งการกตัญญูทางเพศที่มีลักษณะเป็นสากล และแบบความเข้าใจของ ความแตกต่างในต่างวัฒนธรรมเกี่ยวกับการกตัญญูดังกล่าว⁵⁸

ในการที่จะจัดระบบปิตาธิปไตยให้หมดสิ้นไป นักทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้ามีความเห็นว่าการทำลายล้างดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการปรับความสำนึกของสตรีใหม่หมด เพื่อที่จะให้ สตรีแต่ละคนตระหนักถึงคุณค่าและพลังของตัวเอง เพื่อที่จะต่อต้านแรงบีบบังคับต่าง ๆ ของ ระบบปิตาธิปไตย ที่ทำให้สตรีมองเห็นไปว่าตัวเองอ่อนแอต้องพึ่งพาอาศัยและเป็นบุคคลชั้นสอง และมีการร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสตรีคนอื่น ๆ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างที่มีอยู่ในหมู่ สตรีด้วยกัน เพื่อสถาปนาความเป็นพี่น้องในหมู่สตรี (sisterhood) ที่มีฐานครอบคลุมอย่างกว้าง ขวางของความไว้วางใจ การสนับสนุน ความซาบซึ้ง และการคุ้มครองป้องกันร่วมกัน ด้วย ความเป็นพี่น้องในหมู่สตรีดังกล่าว ก็จะก่อให้เกิดกลยุทธ์ 2 ประการขึ้นมาโดยตัวของมันเอง คือ การเผชิญหน้าเชิงวิจารณ์ต่ออำนาจครอบงำของระบบปิตาธิปไตยทุกด้าน ในทุกขณะและใน ขอบเขตอันหนึ่งจะมีลักษณะของลัทธิการแบ่งแยก (separatism) เมื่อสตรีถอนตัวออกมาสู่ กิจการ สู่บ้านเรือน ชุมชน ศูนย์กลางของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ และความสัมพันธ์ทางด้าน ความรักต่าง ๆ ที่สตรีเป็นผู้ดำเนินการ⁵⁹

ในการประเมินทฤษฎีแนวก้าวหน้านั้น ในด้านอารมณ์พวกเราแต่ละคนก็คงจะมี ปฏิกริยาตอบโต้ในแง่ของขอบเขตของลักษณะความก้าวหน้าที่มีอยู่ในตัวของเราเอง ในแง่ดังกล่าวบางคนก็อาจจะมองว่ามีลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์มากเกินไป แต่บางคนก็เห็นว่า เป็นทัศนะที่น่าเชื่อถือ แต่ในการประเมินทางทฤษฎี เราก็ควรจะระลึกว่าทฤษฎีแนวก้าวหน้าได้ รวมเอาข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่นักทฤษฎีแนวมาร์กซ์ได้เสนอไว้ บวกเข้ากับแนวความคิดของ นักทฤษฎีสตรีจิตวิเคราะห์ เกี่ยวกับเหตุผลของการที่สตรีต้องตกอยู่ในฐานะถูกครอบงำ แต่ใน ขณะเดียวกันขยายขอบเขตควบคุมอย่างกว้างขวางออกไปอีก ทฤษฎีแนวก้าวหน้าได้ถือว่าเป็น ทฤษฎีสตรีที่มีขอบเขตควบคุมกว้างขวางมากที่สุดที่เราเคยมีมา นักทฤษฎีแนวก้าวหน้าได้ทำ การวิจัยที่มีความสำคัญ เพื่อสนับสนุนทฤษฎีของพวกเขาที่ว่าระบบปิตาธิปไตยได้อาศัยความ รุนแรงในการต่อต้านสตรี นักทฤษฎีพวกนี้อาจจะมีข้อเสนอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยัง ขาดความสมบูรณ์ มีผู้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องผิดพลาดในการมีจุดเน้นอยู่ที่ระบบปิตาธิปไตยเพียงที่ เดียว การเน้นดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นการให้ภาพเกี่ยวกับองค์กรทางสังคมและความไม่เสมอภาคทางสังคมที่ง่ายเกินไป ทำให้แนวการศึกษาประเด็นปัญหาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

⁵⁸ อ่างแล้ว , หน้า 311

⁵⁹ อ่างแล้ว , หน้า 311

ผิดไปจากความเป็นจริง นักทฤษฎีการกดขี่ทางเพศกลุ่มที่สาม ได้เริ่มต้นจากข้อวิจารณ์ที่มีต่อความสนใจเพียงมิติเดียวในระบบปิตาธิปไตยของนักทฤษฎีแนวก้าวหน้า⁶⁰

ทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยม

ทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยม (socialist feminism) เป็นกลุ่มทฤษฎีที่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างมากกลุ่มหนึ่ง ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่หลักการทางทฤษฎีและข้อสรุปทางทฤษฎีร่วมกันจำนวนหนึ่ง ทฤษฎีสังคมนิยมเกิดจากการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในช่วงทศวรรษที่ 1970⁶¹ ทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมมีเป้าหมายสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ การวิเคราะห์ทางทฤษฎีซึ่งเป็นการผสมผสานกันของความกว้างและความชัดเจนของทฤษฎี และวิธีการที่แน่ชัดและสมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้สำหรับวิเคราะห์ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม⁶²

นักทฤษฎีสตรีสังคมนิยม มีโครงการเป็นทางการที่จะบรรลุเป้าหมายทางด้านการวิเคราะห์และการก้าวพ้นทฤษฎีสตรีต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักทฤษฎีสตรีกลุ่มนี้พยายามจะนำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับสตรีที่มีขอบเขตและมีคุณค่ามากที่สุด คือ เอาความคิดตามแนวมาร์กซ์และแนวความคิดก้าวหน้า (แนวความคิดสิทธิสตรีสุดขั้ว) เข้ามารวมไว้ด้วยกัน⁶³ โครงการในการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิด ทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมย่อย 2 ประเภท ประเภทแรกมีจุดเน้นโดยเฉพาะเกี่ยวกับการกดขี่สตรีและเกี่ยวกับการที่จะมีความเข้าใจเกี่ยวกับการกดขี่ดังกล่าว โดยการนำความรู้ (จากทฤษฎีมาร์กซ์ซิสต์) เกี่ยวกับการกดขี่ทางชนชั้น และ (จากทฤษฎีสตรีแนวก้าวหน้า) การกดขี่ทางเพศเข้ามาไว้ด้วยกัน โดยการอาศัยการผสมผสานทางทฤษฎีดังกล่าว นักทฤษฎีสตรีกลุ่มนี้ได้พยายามที่จะค้นหาลักษณะร่วมและแตกต่างกันทางด้านประสบการณ์ของสตรีเกี่ยวกับการถูกรอบงำ นักทฤษฎีสตรีกลุ่มนี้จะเรียกระบบที่พวกเขาศึกษาวิเคราะห์ว่า "ระบบปิตาธิปไตยทุนนิยม"⁶⁴

ทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมประเภทที่สอง มีเป้าหมายในการที่จะบรรยายและอธิบายเกี่ยวกับการกดขี่ทางสังคมทุกรูปแบบ โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับการลำดับชั้นสังคมและเพศเป็นพื้นฐานในการสำรวจระบบการกดขี่ มิได้มีศูนย์กลางอยู่ที่ชั้นของสังคมและเพศเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกดขี่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ อายุ การเลือกปฏิบัติทางเพศ

⁶⁰ อังแล้ว , หน้า 311-312

⁶¹ จูไรรัตน์ จันทรธำรง , อังแล้ว , หน้า 23

⁶² สุเทพ สุนทรภัสส์ , อังแล้ว , หน้า 312

⁶³ จูไรรัตน์ จันทรธำรง , อังแล้ว , หน้า 23

⁶⁴ สุเทพ สุนทรภัสส์ , อังแล้ว , หน้า 312-313

และตำแหน่งภายในระบบการลำดับชั้นของโลก ระบบที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายว่า "อำนาจครอบงำ" (domination) ในแนวการศึกษาของทฤษฎีประเภทนี้ สตรียังคงเป็นศูนย์กลางของความสนใจอยู่ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เช่นเดียวกับนักทฤษฎีสตรีอื่น ๆ การกดขี่สตรียังคงเป็นหัวข้อสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ที่สำคัญ นักทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจครอบงำ สามารถที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเภทต่าง ๆ ของการกดขี่สตรีได้มากกว่านักทฤษฎีเกี่ยวกับระบบปิตาธิปไตยในระบบทุนนิยม ประการที่สอง ตำแหน่งและประสบการณ์ของสตรีในทางโลก ถือเป็นจุดสำคัญของอำนาจครอบงำในทุกรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามในท้ายที่สุดนักทฤษฎีกลุ่มนี้ก็ให้ความสนใจประสบการณ์เกี่ยวกับการกดขี่ทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นโดยผู้หญิงหรือผู้ชายก็ตาม นอกจากนี้ทฤษฎีกลุ่มนี้ยังสำรวจว่าสตรีบางกลุ่มที่ตัวเองถูกกดขี่ ยังคงมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการกดขี่สตรีคนอื่น ๆ ตัวอย่างเช่นสตรีผิวขาวในสังคมอเมริกันทำการกดขี่สตรีผิวดำ เป็นต้น กลยุทธ์ของนักทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมประการหนึ่ง ก็คือการเผชิญหน้ากับการเลือกปฏิบัติและการปฏิบัติ อันเป็นการกดขี่ต่าง ๆ ภายในชุมชนของสตรีเอง⁶⁵

ทั้งทฤษฎีสตรีที่มีจุดสนใจเกี่ยวกับระบบปิตาธิปไตยของระบบทุนนิยมและอำนาจครอบงำต่างมีความเกี่ยวข้องกับแนวความคิดทั้งในลักษณะที่เด่นชัดและโดยปริยายของทฤษฎีวิวัตนิยมประวัติศาสตร์ ในฐานะเป็นกลยุทธ์ในการวิเคราะห์ ทฤษฎีวิวัตนิยมทางประวัติศาสตร์ (historical materialism) อันเป็นพื้นฐานของทฤษฎีสังคมนิยมตามแนวมาร์กซ์ซิสต์ มีหลักการว่าเงื่อนไขทางวัตถุต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ทั้งหลายที่ก่อให้เกิดเงื่อนไขดังกล่าว เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดรูปแบบของประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความคิด และการจัดการต่าง ๆ ทางสังคมของมนุษย์ และเงื่อนไขทางวัตถุดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก็เนื่องมาจากลักษณะพลวัตอันไม่จีรังอยู่ภายในตัวเงื่อนไขต่าง ๆ และประวัติศาสตร์ก็คือหลักฐานของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของเงื่อนไขทางวัตถุของชีวิตในกลุ่มสังคมและของสหสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงในด้านประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความคิดและระบบการจัดการต่าง ๆ ทางสังคม นักทฤษฎีวิวัตนิยมทางประวัติศาสตร์ถือว่าในความพยายามที่จะวิเคราะห์สังคม จำเป็นต้องสืบสาวรายละเอียดอันเป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของเงื่อนไขทางวัตถุของกลุ่ม และความสัมพันธ์ของเงื่อนไขทางวัตถุต่าง ๆ ดังกล่าวกับประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความคิด และระบบการจัดการทางสังคมต่าง ๆ อันเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่มีการเชื่อมโยงทฤษฎีวิวัตนิยมทางประวัติศาสตร์ เข้ากับความสนใจในทางด้านอำนาจครอบงำ นักทฤษฎีแนวสังคมนิยมพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายทางด้านทฤษฎีที่ครอบคลุมระบบการจัดการ อำนาจครอบงำที่มีขอบเขตกว้างขวางมากที่สุดของมนุษย์ ใน

⁶⁵ อ่างแล้ว , หน้า 313

ขณะเดียวกันก็พยายามที่จะวิเคราะห์ที่แน่ชัดทางประวัติศาสตร์ อันเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการจัดการทางวัตถุและสังคมที่ก่อให้เกิดเป็นกรอบของสถานการณ์เกี่ยวกับอำนาจครอบงำหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ⁶⁶

ทฤษฎีวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์อันเป็นหลักของทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมได้แสดงให้เห็นชัดว่า นักทฤษฎีสำนึกนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของมาร์กซซิสต์ แต่ในการใช้หลักการดังกล่าว นักทฤษฎีแนวสังคมนิยมได้ก้าวไปไกลเกินกว่าแนวความคิดของนักทฤษฎีมาร์กซซิสต์ 3 ประการ ที่สำคัญ คือ ในการที่มีจุดสนใจที่อำนาจครอบงำ ในการให้คำนิยามเกี่ยวกับเงื่อนไขทางวัตถุใหม่ และในการประเมินคุณค่าความสำคัญของอุดมการณ์ใหม่ ประการแรก หัวข้อของการวิเคราะห์สำหรับนักทฤษฎีแนวสังคมนิยมไม่ได้อยู่ที่ความไม่เสมอภาคทางชนชั้นอย่างที่ เป็นอยู่ในหมู่ของนักทฤษฎีมาร์กซซิสต์ทั่วไป แต่ครอบคลุมความไม่เสมอภาคทางสังคมที่มีขอบเขตกว้างขวางกว่า ประการที่สอง นักทฤษฎีแนวสังคมนิยมได้ขยายขอบเขตความหมายของเงื่อนไขต่าง ๆ ทางวัตถุของชีวิตมนุษย์ให้กว้างขวางออกไป ปกติแล้วความคิดในเรื่องนี้นักทฤษฎีมาร์กซซิสต์จะหมายถึง ลักษณะพลวัตทางเศรษฐกิจของสังคม โดยเฉพาะในวิถีทางที่สินค้าประเภทต่าง ๆ ถูกผลิตเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนในตลาด ในระบบการจัดการที่มีลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นผลให้บางคนมีฐานะมั่งคั่งและคนบางคนยากจน นักทฤษฎีแนวนี้ได้ชี้ให้เห็นรากเหง้าของความไม่เสมอภาคและความขัดแย้งทางชนชั้นอย่างไรก็ตามนักทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมได้ขยายการวิเคราะห์ออกไปนอกขอบเขตพลวัตทางเศรษฐกิจ และได้กล่าวอย่างครอบคลุมเกี่ยวกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งชีวิตมนุษย์ นั่นก็คือร่างกายมนุษย์ ลักษณะทางเพศและการเกี่ยวข้องของร่างกายต่อการกำเนิดและการเลี้ยงดูทารก การดูแลลักษณะบ้านเรือนด้วยภารกิจครัวเรือนที่ไม่มีค่าตอบแทนและมองไม่เห็น ตลอดจนทั้งการสนับสนุนทางอารมณ์ในกิจกรรมที่เป็นการค้าจุนชีวิตให้คงอยู่ได้ต่าง ๆ ดังกล่าว ระบบการจัดการอันมีลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนบางกลุ่มและก่อให้เกิดการสูญเสียแก่คนบางกลุ่ม การที่จะมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดการต่าง ๆ ดังกล่าวเกี่ยวกับการก่อให้เกิดชีวิตและการเอารัดเอาเปรียบอย่างสมบูรณ์เต็มที่ เป็นพื้นฐานอันเป็นสาระสำคัญของทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจครอบงำ⁶⁷

การให้ความหมายใหม่เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขต่าง ๆ ทางวัตถุได้เปลี่ยนข้อสมมติฐานของทฤษฎีมาร์กซซิสต์ที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคไปสู่หลักการที่ว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างและค้าจุนมนุษย์คนอื่น ๆ โดยนัยดังกล่าวจุดความสนใจจึงเปลี่ยนจากคุณค่าของ

⁶⁶ จูไรต์นั จันทรธีราช, อ้างแล้ว, หน้า 23

⁶⁷ สุเทพ สุนทรภัสช, อ้างแล้ว, หน้า 313-314

สิ่งอุปโลกปบริโภคไปสู่โครงสร้างของบุคลิกภาพของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่ความแตกต่าง

ประการที่สาม ระหว่างวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ตามแนวทฤษฎีมาร์กซ์ซิสต์กับวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ตามแนวสังคมนิยม โดยที่ทฤษฎีสังคมนิยมเน้นความสำคัญของสิ่งที่นักทฤษฎีมาร์กซ์ซิสต์อาจเรียกว่า ความสำนึก มูลเหตุจูงใจ ความคิด คำนิยามทางสังคมของสถานการณ์ ความรู้ อุดมการณ์ เจตนาธรรมณ์ เจตจำนงในการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือยินยอมเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นในทัศนะของนักทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยม ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อบุคลิกภาพ การกระทำ และโครงสร้างอำนาจครอบงำของมนุษย์จะเป็นจริงได้โดยผ่านการกระทำ นอกจากนี้ทางด้านจิตวิสัยของมนุษย์ต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผลิตโดยโครงสร้างของสังคม ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและมีอำนาจเช่นเดียวกับที่ผลิตสินค้าทางเศรษฐกิจ ภายในโครงสร้างต่าง ๆ ดังกล่าว การจัดระเบียบต่าง ๆ ที่มีลักษณะเอารัดเอาเปรียบ ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความมีอำนาจแก่คนบางกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความยากจนและสภาพไร้อำนาจแก่คนบางกลุ่ม การวิเคราะห์กระบวนการที่ก่อให้เกิดรูปแบบของลักษณะทางจิตวิสัยของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับทฤษฎีอำนาจครอบงำ และการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถที่จะทำให้เกิดความแน่ชัดได้โดยใช้หลักการของวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์⁶⁸

จะเห็นได้ว่า นักทฤษฎีแนวสังคมนิยมได้พัฒนาภาพขององค์การทางสังคม ซึ่งโครงสร้างทางสังคมมหภาคของระบบเศรษฐกิจ การเมือง และอุดมการณ์มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกระบวนการทางสังคมจุลภาคส่วนบุคคล ในด้านการให้กำเนิดครัวเรือน การเพศ และลักษณะทางจิตวิสัยในการดำรงต่าง ๆ ของระบบอำนาจครอบงำ ซึ่งในการทำงานของระบบดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นในรูปแบบทางสังคมของมวลชน และการแปลความสัมพันธ์ในลักษณะที่ซับซ้อนและรายละเอียดในการวิเคราะห์ระบบอำนาจครอบงำ นักทฤษฎีแนวสังคมนิยมทำกาสำรวจระบบอำนาจครอบงำขนาดใหญ่ ขณะเดียวกับที่วิเคราะห์รายละเอียดในสถานการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของประสบการณ์ประจำวันของผู้ถูกกดขี่ สำหรับกลยุทธ์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น นักทฤษฎีกลุ่มนี้ก็อาศัยการค้นพบจากการวิเคราะห์ดังกล่าว โดยพยายามที่จะทำให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่มีส่วนร่วม โดยหวังว่าทั้งปัจเจกบุคคลและกลุ่มในขอบเขตที่กว้างและจำกัดจะสามารถเรียนรู้ที่จะกระทำการอันจะนำไปสู่การปลดปล่อยของส่วนรวม⁶⁹

⁶⁸ อ่างแล้ว , หน้า 314

⁶⁹ อ่างแล้ว , หน้า 314

จากการสำรวจแนวความคิดหลักต่าง ๆ ของทฤษฎีสตรีแนวสังคมนิยมข้างต้น อาจมีข้อวิจารณ์ทฤษฎีดังกล่าวที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก เนื่องจากทฤษฎีมีหลายประเภท บางครั้งจึงมีผู้คิดว่าทฤษฎีสตรีไม่เป็นลักษณะของทฤษฎีสตรีแต่อย่างใด แต่เป็นการอธิบายโต้แย้งระหว่างผู้ที่อยู่ในวงการสตรีต่าง ๆ มากกว่า ซึ่งก็มีข้อตอบได้ว่า ประการแรก นักทฤษฎีส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับฐานะของความรู้ในสถานการณ์ทางสังคมและมีความเชื่อว่าเพียงข้อยุติของสถานการณ์ทางสังคมอยู่ที่การรับฟังทัศนะต่าง ๆ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเสมอหน้ากัน และประการที่สอง ทฤษฎีสตรีทั้งหลายได้เสนอแนวทัศนะที่มีสตรีเป็นจุดศูนย์กลางเกี่ยวกับชีวิตทางสังคมซึ่งก็สามารถจะทำให้คิดถึงทฤษฎีสตรีที่มีความเป็นเอกภาพได้⁷⁰

ข้อวิจารณ์ประการที่สอง ซึ่งเป็นข้อวิจารณ์ที่สำคัญซึ่งเป็นของสตรีผิวดำ ก็คือว่า ทั้ง ๆ ที่มีการอ้างว่าพยายามแสวงหาข้อยุติหรือแนวทางแก้ไขที่ยุติธรรม นักทฤษฎีสตรีส่วนใหญ่ก็สะท้อนประสบการณ์ซึ่งเป็นของสตรีผิวขาวซึ่งเป็นชนชั้นกลางเท่านั้น การเอาวัดเอาเปรียบสตรีในชนชั้น กลุ่มเชื้อชาติ หรือฐานะของสตรีในโลกหนึ่ง โดยสตรีอีกกลุ่มหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ในกลุ่มนักทฤษฎีสตรีก็คือ “แล้วเรื่องความแตกต่างในหมู่ของสตรีจะว่าอย่างไร”⁷¹

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

อำนาจ (Power) มีรากศัพท์ภาษาละตินว่า “โปเตเร” (Potere) ซึ่งหมายถึง สมรรถภาพ³ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 กล่าวว่า อำนาจเป็นคำนาม มีความหมายหลายอย่าง คือ สิทธิ ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ กำลังหรือความรุนแรง ความบังคับบัญชา การบังคับ⁴ อำนาจเป็นความสามารถที่จะกำหนดและบังคับใช้ สิทธิและหน้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม และเมื่อมีการบังคับใช้ตามเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ผู้ถูกบังคับจะต้องยอมตามหรือปฏิบัติตาม⁵ อำนาจจึงเป็นความสามารถของแต่ละบุคคล

⁷⁰ อ้างแล้ว , หน้า 315

⁷¹ อ้างแล้ว , หน้า 315

³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , การศึกษารัฐศาสตร์แนวทฤษฎีอำนาจ , เอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ชุดหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 10 , หน้า 460

⁴ สันต์ หัตถิรัตน์ , ศัพท์ (ลับ) การเมือง , หมอชาวบ้าน , 2539 , หน้า 69

⁵ จรูญ สุภาพ , หลักรัฐศาสตร์ภาคพิศดาร แนวทฤษฎีและประยุกต์ , คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2518 , หน้า 18

ที่จะควบคุมหรือแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น⁶ อำนาจนั้นมิได้เกิดจากลักษณะเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคลแต่เป็นผลมาจากการกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และในการกระทำระหว่างกันนั้นบุคคลพยายามที่จะสร้างอำนาจให้แก่ตนเองเพื่อถ่วงดุลอำนาจอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นในทางปฏิบัติการใช้อำนาจของบุคคลหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับการใช้อำนาจของอีกบุคคลหนึ่งเสมอ⁷² ดังนั้นหากเราจะกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของบุคคลหนึ่งต่ออีกบุคคลหนึ่งหรือต่อหลาย ๆ บุคคล โดยการที่ฝ่ายหนึ่งสามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจก็จะเริ่มแสดงความสำคัญออกมา⁷

อำนาจเป็นแนวความคิดที่ประกอบด้วยมโนทัศน์และมิติหลายอย่างที่แตกต่างกัน อำนาจในฐานะที่เป็นสมบัติของระบบ คือ ความสามารถในเชิงศักยภาพหรือความสามารถอันแท้จริงของบุคคลในอันที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ในระบบสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งผู้ที่จะมีอำนาจได้นั้นจะต้องมีทรัพยากรอำนาจ ซึ่งทรัพยากรอำนาจนั้นหมายถึง สิ่งใด ๆ ที่ปัจเจกชนนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดอำนาจขึ้น ทรัพยากรอำนาจนั้นมีหลายประการ เช่น การเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรู้ เงินทอง ความงาม ความชำนาญ การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร การได้รับอำนาจจากผู้มีอำนาจ และการเป็นเจ้าขององค์กร⁷³

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้หญิงที่จะทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ จะทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับโครงสร้างและระดับส่วนบุคคล โดยในระดับโครงสร้างนั้นเป็นความสัมพันธ์ตามแนวบรรทัดฐานของสังคมที่ได้กำหนดไว้ ส่วนในระดับบุคคลนั้นจะเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคมที่ได้วางไว้ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง ไม่ได้เกิดจากค่านิยมหรือประเพณีประเพณีปฏิบัติของสังคมที่ได้วางไว้ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกันไม่เหมือนกัน

⁶ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , รัฐศาสตร์ ขอบข่าย สถานภาพ และการศึกษาวิจัย , คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526 , หน้า 16

⁷² เมทินี ไทยสมบูรณ์ , อำนาจการตัดสินใจในครอบครัวของภรรยาในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร , วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ และ มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536 , หน้า 21

⁷ ณรงค์ศักดิ์ ธีระวงษ์ , ความคิดเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสาน , วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530 , หน้า 27

⁷³ เมทินี ไทยสมบูรณ์ , เพ็งอ่าง , หน้า 20

ตัวแบบของผู้หญิง

แม่

อันที่จริงแม่ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็นประชากรชั้นสอง แต่จากบทบาทและหน้าที่ของแม่แสดงให้เห็นว่าแม่เป็นประชากรชั้นสองที่ไม่มีสิทธิ์ปฏิเสธและมีหน้าที่ต้องปฏิบัติเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าลูก ๆ ไม่รับรู้หรือเข้าใจว่าแม่กำลังดำรงตนอยู่ในสถานภาพอย่างไร และสิ่งสำคัญที่ชัดเจนในสายตาของทุกคนในครอบครัวคือภาพของแม่ที่เป็นผู้ให้และคำนึงถึงความต้องการของตนเองเป็นคนสุดท้าย พฤติกรรมที่แม่แสดงออกตลอดเวลาส่งผลกระทบต่อลูกสาวให้มีแนวโน้มเห็นความต้องการของผู้อื่นสำคัญกว่าความต้องการหรือความรู้สึกของตนเอง เพราะเธอเรียนรู้การเป็นผู้เสียสละจากแม่และไม่หวังผลตอบแทนแม้กระทั่งการดูแลเอาใจใส่จากผู้อื่น แม่ได้แสดงให้เห็นว่าการมีตัวตนเป็นผู้หญิงคือการไม่ได้รับการตอบสนองทางอารมณ์และความรู้สึกมากเท่าที่ควร นอกจากนี้แม่มยังมีส่วนกระตุ้นเตือนไม่ให้ลูกสาวคาดหวังผลตอบแทนจากสิ่งที่ตนเองได้กระทำไปเพื่อผู้อื่น เพราะการคาดหวังนั้นอาจนำความทุกข์ใจมาให้กับตนเองเหมือนดังที่แม่ทั้งหลายได้รับจากผู้ที่เป็นสามีและลูก

เป็นที่เห็นได้ในปัจจุบันนี้ไม่ว่าในสังคมไทยหรือสังคมตะวันตก แม้อย่างฐานะความเป็นแม่ที่มีหน้าที่ในการห่วงใยดูแล ให้ความรักความอบอุ่นมากกว่าพ่อ ตามบรรทัดฐานเกี่ยวกับความเป็นแม่ (Maternity Norm)⁷⁴ เมื่อลูกผู้หญิงเกิดมาย่อมได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของแม่นอกเหนือไปจากที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ในครอบครัวแล้ว เด็กผู้หญิงยังเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากการแสดงออกของบุคคลที่อยู่รอบข้างตัวเอง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับลูกสาวนั้นก็คือ การที่เด็กผู้หญิงได้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากคนในครอบครัว ไม่ให้เรียกร้องในสิ่งที่ต้องการและยอมรับที่จะเป็นผู้เสียสละเพื่อพี่ชายและน้องชายของตนเอง เพื่อไม่ให้ถูกกล่าวหาถึงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องหรือเพื่อให้ได้รับคำชมเชยว่าเหมาะสมกับการเป็นแม่ศรีเรือนที่ทำหน้าที่บริการและใส่ใจความทุกข์ของผู้อื่น ท้ายที่สุดเด็กหญิงเหล่านี้ก็จะกลายเป็นแม่ผู้

⁷⁴ บรรทัดฐานเกี่ยวกับความเป็นแม่ เป็นพฤติกรรมของสตรีที่ได้รับการจัดระเบียบเชิงบรรทัดฐานที่สำคัญจากสังคม ซึ่งมีผลให้เกิดการจำกัดในด้านทางเลือกหรือพฤติกรรมอื่น ๆ เช่น ภาวะในการรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร ฯลฯ ใน สุภาจรรย์ วิชัยโรจน์, การยอมรับพฤติกรรมทางเพศของสตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2529, หน้า 9

เสียสละเพื่อครอบครัวดังที่แม่เธอเป็น ทุกอย่างเป็นการกระทำเพื่อคนอื่นไม่ใช่ตัวเอง และจะเกิดสิ่งใดกับผู้หญิงที่เป็นผู้ให้เพียงฝ่ายเดียว เพราะในส่วนตัวความต้องการของเธอเองได้ถูกเก็บกดไว้และสถาบันครอบครัวก็ได้อบรมให้เธอเห็นว่าความปรารถนาของเธอมักไม่ได้รับการตอบสนอง ในแบบที่ลูกชายได้รับ ตัวตนและชีวิตของเธอมีไว้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อื่นมากกว่าความต้องการของตน

การที่ต้องปรับบุคลิกภาพให้คอยใส่ใจความเป็นอยู่หรือความสะอาดของคนในครอบครัว ตลอดเวลาโดยไม่มีใครเข้าใจหรือใส่ใจความรู้สึกของเธอ เมื่อเธอได้กลายมาเป็นแม่สภาพของเธอก็มีลักษณะเหมือนกับแม่ของเธอ คือเธอรู้สึกตลอดเวลาว่าต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างมากจนบางครั้งดูไร้เหตุผล จะเห็นได้ว่าผู้หญิงทั้งหลายมักไม่แสดงออกถึงความต้องการของตนเองออกมาเป็นคำพูด นั่นเป็นเพราะเธอต้องการให้คนรอบข้างเข้าใจและใส่ใจในความรู้สึกของเธอบ้าง แต่กระนั้นการเป็นผู้หญิงทำให้เราต้องพร้อมเสมอที่จะต้องรับผิดชอบผู้อื่นตลอด ยี่สิบสี่ชั่วโมง ทำให้ผู้หญิงทั้งหลายโกรธและหงุดหงิดได้เพราะรู้สึกว่าไม่เป็นตัวของตัวเอง บางครั้งเกิดความรู้สึกท้อแท้ใจที่ตัวเองเกิดมาแล้วไม่สามารถเลือกแนวทางชีวิตของตนได้ นอก จากนี้ผู้หญิงไม่ควรแสดงออกทางอารมณ์เหมือนกับผู้ชายโดยเฉพาะแง่อารมณ์ร้าย เช่น อารมณ์โกรธ เกลียด แม้แต่การแสดงออกในเรื่องของความรักระหว่างหนุ่มสาวก็เป็นสิ่งที่เบญจกัลยาณี มิพึงแสดงออกมาโดยให้ฝ่ายชายแสดงความรู้สึกออกมาก่อน สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้ผู้หญิงไม่ทราบว่าจะระบายอารมณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอารมณ์โกรธของตนเองได้อย่างไร ผลที่ออกมา ก็คือการที่พวกเธอมีแนวโน้มที่จะเป็นโรคซึมเศร้าและเกิดภาวะกินผิดปกติ สภาพที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้หญิงตะวันตกเท่านั้น ดังจะเห็นจากการศึกษาวิจัยของจิตแพทย์ สุพัฒน์ เดชาตวงศ์ ณ อยุธยา พบว่า ผู้ป่วยหญิงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ นักสตรีวิทยาชีพ แพทย์จะพบได้ เสมอว่ามีอาการปวดหรืออาการทางกายคลุมเครือเรื้อรัง แต่แพทย์มักจะค้นหาสาเหตุของความ เศร้าแฝงได้ เช่น สาเหตุทางชีววิทยา การสูญเสีย ภาวะทางเศรษฐกิจสังคมหรือปัญหาครอบครัว⁷⁵ จะเห็นได้ว่าอาการผิดปกติต่าง ๆ ที่เกิดกับผู้หญิงมักมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากชีวิตครอบครัว กังวลต่อบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลทุกข์สุขของคนที่อยู่รอบข้างรวมทั้งการที่ต้องคอยประกอบอาชีพนอกบ้านด้วย การที่ต้องรับผิดชอบหน้าที่และบทบาทมากมายหลายบทบาท ทั้งได้รับการคาดหวังให้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นให้สมบูรณ์โดยไม่มีเงื่อนไขก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นต่อผู้หญิงในเรื่องของความต้องการของตนเองกับความคาดหวังของสังคม

⁷⁵ สุพัฒน์ เดชาตวงศ์ ณ อยุธยา, "อาการเศร้าแฝงในสตรีวิทยาชีพ," วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 19 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2525) : 47.

จากสภาพที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงเมื่อได้สืบทราบถึงที่มาจะพบว่าทัศนคติและการคาดหวังต่อสตรีเกิดขึ้นจากทัศนคติด้านการเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวไทย ดังข้ออธิบายของ สมศรี สุกุมลนันทน์ ว่า "จำคำกล่าวของไทยจากเรื่องการเลี้ยงดูลูกให้มีคุณค่าว่า ลูกพ่อคนเดียวหุงข้าวเหนียวเหมือนหนึ่ง ลูกพ่ออีกคนหนึ่งถากไม้เหมือนหมาเลีย ลูกพ่อคนเดียวเป็นลูกหญิง ลูกพ่ออีกคนเป็นลูกชาย

คุณค่าของลูกหญิงอยู่ที่เก่งการครัว ซึ่งเป็นตัวแทนของคุณสมบัติสตรี

คุณค่าของลูกชายอยู่ที่เก่งงานไม้ ซึ่งบัดนี้เปลี่ยนเป็นงานอื่น ๆ ที่ใช้ทำมาหากินได้หมดแล้ว แต่คุณค่าของลูกหญิงยังไม่เปลี่ยนทั้ง ๆ ที่ตัวผู้หญิงเองเปลี่ยน

การเลี้ยงดูให้ลูกหญิงมีความสำคัญเป็นผู้หญิงดี คือ อยู่เหย้าเฝ้าเรือน ลูกชายมีสิทธิที่จะไม่ต้องร่วมภาระงานบ้าน ประเภทให้แม่ให้น้องสาวซักผ้ารีดผ้าให้ หาข้าวให้กิน ตัวไปลอยชายเตร็ดเตร่นอกบ้านได้ตามสบาย การเลือกปฏิบัติระหว่างลูกชายกับลูกหญิงนี้ น่าจะหมดไปจากครอบครัวไทย เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบของผู้ชายไทยให้ให้มากขึ้น"⁷⁶

จากรายละเอียดดังกล่าวจะพบว่าครอบครัวมีส่วนอย่างมากต่อการอบรมกล่อมเกลาศักดิ์สิทธิ์ภาพของคนในครอบครัว โดยเฉพาะแม่จะส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อตัวของบุตรสาวให้เธอได้กลายเป็นผู้หญิงที่เป็นตัวของตัวเองสามารถพึ่งพาตัวเองได้ หรือเป็นบุคคลที่มีลักษณะตามที่สังคมระบบชายเป็นใหญ่คาดหวังโดยการครอบงำความคิดและสร้างมายาคติให้กับความเป็นผู้หญิงที่ดีว่า จะต้องเป็นผู้เสียสละและอุทิศตนเองเพื่อผู้อื่นตลอดเวลา นึกถึงตนเองเป็นคนสุดท้าย ความกดดันต่าง ๆ ที่ผู้หญิงได้รับนี้โดยเฉพาะผู้ที่เป็นแม่ซึ่งได้รับการคาดหวังจากสังคมให้ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องเพื่อผู้อื่น เธอจึงไม่สามารถระบายออกถึงความรู้สึกของเธอได้ เธอย่อมเกิดความทุกข์และก่อให้เกิดภาวะผิดปกติกับตัวเธอเองได้ ซึ่งผลกระทบจากแม่ย่อมส่งผลไปสู่คนในครอบครัวได้ในที่สุด

ซึ่งแท้จริงแล้ว แม่ก็เป็นมนุษย์ปวงชนทั่วไปที่มีความรู้สึกต้องการความดูแลใส่ใจจากคนอื่น ทั้งยังต้องการอิสระและมีชีวิตเป็นของตนเองอย่างเท่าเทียมกันทุกคน อีกทั้งการที่แม่ทำผิดพลาดอย่างไม่ตั้งใจหรือไม่มีเวลาให้กับลูกอย่างไม่เพียงพอส่งผลให้ลูกเดินไปในทางที่ผิด แม่ มักจะถูกกล่าวโทษมากกว่าพ่อให้เป็นความผิดของแม่ เพราะทัศนคติของสังคมยังมองว่าการอบรมเลี้ยงดูลูก คือ หน้าทีของแม่ จากความคาดหวังที่ต้องการให้แม่เป็นผู้สมบูรณ์แบบทำให้เธอเกิดความกดดันเพราะกลัวในสิ่งที่อาจจะทำให้ถูกตำหนิได้ ความกดดันที่เกิดขึ้นต่อแม่จะส่งผลต่อจิตใจของลูกได้ เช่น การที่แม่ลงโทษลูกเป็นการระบายหรือชดเชยความผิดที่ตนเองได้รับ

⁷⁶ สมศรี สุกุมลนันทน์, "ครอบครัวตัวสำคัญ," ครอบคลุมเรื่องครอบครัว. สารคดีชุดครอบครัวไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, สิงหาคม 2539), หน้า 32

จากการกล่าวโทษของครอบครัวและสังคม ฉะนั้นการกำหนดบทบาทต่อสถานภาพการเป็นมารดาที่ย่อมส่งผลต่อการแสดงออกในเรื่องตัวตนของผู้หญิงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากสภาพความเป็นจริงของแม่ที่ได้ถูกกำหนดสถานภาพจากสังคมให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการดูแลคนอื่น ไม่ให้นึกถึงความต้องการของตนเองก่อนทำยที่สุดผลตอบแทนของแม่ที่ได้รับจากลูกนั้นกลับเป็นเช่นคำบรรยายถึงสภาพแม่ในหนังสือที่กล่าวถึงสภาพการเป็นแม่ของหญิงชาวอเมริกันในยุคทศวรรษที่ 1970 ว่า "พวกเธอสงสัยว่าเหตุใดวันทั้งวันจึงได้ยาวนานนักประโยชน์พิเศษที่ตัวเองควรได้รับในฐานะของคนทำงานอยู่ไหน โรคที่จะต้องวิ่งทำโน่นทำนี่อยู่ตลอดเวลา ต้องคอยถามว่า "วันนี้ลูกสนุกไหม" และคำตอบที่เหมือนกับคุยกับคนหูหนวก เรื่องราวมันเกิดขึ้นราวกับเป็นกระแสแห่งความไม่พอใจสะสมกันเรื่อย ๆ มาตลอดทศวรรษที่ 70 หลังจากนั้นอีกไม่กี่ปีความไม่พอใจก็ถึงที่สุด ดังที่คุณแม่ห้าสิบสองเปอร์เซ็นต์ออกไปหางานทำนอกบ้าน"⁷⁷

ภรรยา

สถานภาพการเป็นภรรยาจะติดตัวผู้หญิงไปจนตลอดชีวิตนับแต่วันที่ผู้หญิงได้จดทะเบียนสมรส สังคมคาดหวังให้สตรีต้องรับบทบาทการเป็นแม่ต่อเนื่องจากการแต่งงาน นักจิตวิทยา เอ็ม สก็อต เปค ได้ให้ข้อสังเกตถึงจุดมุ่งหมายและหน้าที่ของภรรยา ในความคิดของผู้ชายและผู้หญิงหลายคู่พบว่า พวกเขายังมีทัศนคติต่อสถานภาพการเป็นภรรยาว่า "ดูแลบ้านให้เรียบร้อย และดูแลเขาให้มีอาหารกินอย่างดี" การให้คำจำกัดความจุดมุ่งหมายและหน้าที่ของสามีหรือภรรยาโดยมองจากตัวของเขาเอง พวกเขาไม่เห็นว่าคู่ของเขาอาจจะมีความเป็นตัวของตัวเองที่ต่างออกไปจากเขาเองโดยพื้นฐานหรืออาจมีวิถีชีวิตของตัวเองนอกเหนือไปจากการแต่งงานก็ได้⁷⁸

แม้แต่นักปรัชญาอย่าง ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ก็ได้ประกาศความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงลงในหนังสือชื่อ Emile (1762) โดยรูสโซได้สะท้อนให้เห็นภาพของผู้หญิงในสมัยนั้นว่าควรมีชีวิตเพื่อความพึงพอใจของผู้ชายและเสียสละเพื่อความสุขของคนในครอบครัว เขาเห็นว่าผู้หญิงควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของผู้ชาย ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้เรื่องการเป็นแม่ศรีเรือน และผู้หญิงควรได้รับการอบรมสั่งสอนตั้งแต่วัยเยาว์ให้ปฏิบัติหน้าที่ของลูกผู้หญิง คือ ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์เพื่อฝ่ายชายจะมอบความรักและความซื่อสัตย์ให้ จึงให้การศึกษาแก่บุตรชายเมื่อยังเป็นเด็กและต้องดูแลเอาใจใส่เมื่อเติบโตใหญ่ ทั้งเป็นที่ปรึกษาและปลอบโยนพวกเขาเวลาที่มีปัญหา ผู้หญิงต้องปฏิบัติตนให้เป็นคนอ่อนหวานและมีความเห็น

⁷⁷ เออร์มา บอมเบ็ค , คุณเป็นแม่ภาษาอะไรกัน , แปลโดย นวลคำ จันภา , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬจักรการพิมพ์ . สิงหาคม 2527) , หน้า 2-3

⁷⁸ เอ็ม สก็อต เปค , ความรักในทัศนะใหม่ , แปลโดย วิทยากร เชียงกุล , หน้า 168

คล้ายตามผู้ชายมากกว่าการที่จะมีชีวิตอยู่เพื่อตนเอง⁷⁹ ความคิดนี้เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นแนวความคิดของผู้ชายสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความนำสมัย แต่รูปแบบการแบ่งงานกันทำระหว่างชายและหญิงที่เคยมีมานับแต่ยุคดึกดำบรรพ์ก็ยังคงมีให้เห็นได้ในยุคสมัยนี้

จะเห็นว่าในความเป็นจริง การมีสภาพเป็นภรรยาไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงคนนั้นจะต้องดำรงสถานะการเป็นภรรยาผู้คอยเอาใจใส่สามีอยู่ตลอดเวลา ทั้งสองฝ่ายควรที่จะมีเวลาเป็นของตนเองเพื่อการประกอบอาชีพ หรือทำในสิ่งที่ตนเองต้องการมากกว่าการที่จะมาผูกติดคู่สมรสไว้กับตนเองโดยมิได้คำนึงถึงความเป็นอิสระหรือความเป็นส่วนตัวของอีกฝ่ายหนึ่ง

⁷⁹ จงจิต อนันต์คูศรี , มโนทัศน์สตรีในนวนิยายของซีโมน เดอ โบวัวร์ , ซิลเวีย พลาธา , บริกิตเทอะ ซไวเกอร์ และ เสริมอร อุณหุบล , วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , หน้า 49-